

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1646 juli-december

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:
Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1646 juli-december
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>
Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl
© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2019
18 februari 2019

THOMAS GOBERT (PARIJS)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (IN HET LEGER | [LOKEREN])
13 JULI 1646
4402

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens van juni 1646.

Samenvatting: Gobert heeft via Tassin Huygens' memorandum ontvangen, alsmede Huygens' opmerkingen over Goberts 'petites observations'. Hij heeft nog geen kans gezien om met Ballard aan het drukken te werken. Hij geeft zijn mening over de muziek van Gesualdo (negatief) en Monteverdi (positief) en zal kopieën van liederen van Italianen, nu in Parijs aanwezig, sturen. Hij stuurt enkele eigen werken, met name tweestemmige recitatief-antifonen met basso continuo. In samenwerking met Beringhen heeft hij een zangleraar voor Huygens uitgezocht [namelijk D'Avril].

Vermoedelijk verstuurd samen met een brief van Beringhen aan Huygens. Huygens' antwoord is verloren gegaan.

Bijlagen: Enkele kerkmuziekwerken (Gobert); tweestemmige recitatief-antifonen (Gobert).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 20x31 cm, abc | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Gobert] nr. 3, pp. CCXIII-CCXV: volledig, ten onrechte 17 juli gedateerd. — Worp 4, nr. 4402, pp. 330-331: volledig.

— Waard 14, nr. 1442, pp. 394-395: onvolledig (<Je vous dirè ... la façon de chanter.>), ten onrechte 17 juli gedateerd.

Namen: Robert Ballard; Henri de Beringhen; D'Avril; Carlo Gesualdo (prins van Venosa); Lodewijk XIV; Marin Mersenne; Claudio Monteverdi; Nicholas Tassin.

Plaatsen: Fontainebleau.

Titels: *Pathodia*; *Partitura* (Gesualdo 1613).

Glossarium: air (lied); antienne (antifoon); basse continue (basso continuo); chanter (zingen); chorde (toon); dissonance (dissonant); instrument (muziekinstrument); madrigalle (madrigaal); partition (partituur); partie (partij); pseume (psalm); récitatif (recitatief); tuorbe (theorbe); voix (stem).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuilchem, Conseiller et Secrétaire de Son Altesse,

à l'Armée.

Monsieur,

Monsieur Tassin m'a communiqué le memoire qu'il vous a pleu luy recire entièrement pour moy. Je vous diré, s'il vous plaist, Monsieur, que selon vos ordres j'ay toujours attendu les pseumes et airs que vous avés mandé que vous envoyriés par-deça. À présent, que nous sommes commandés d'aler à Fontainebleau pour servir le Roy, je ne pouré point avoir le bonheur de travailler avec Monsieur Ballard pour vostre impression, qu'après le retour de Sa Majestée. N'ayant point encore receu vos ordres pour cet effet, je voy qu'à présent rien ne presse à cette considération; aussy considérés-je que de vostre part vous estes dans le fort de vos affaire[s], qui à ma créance ne vous peuvent donner tant de relache pour vous divertir à la musique, ou pour le moins n'es-ce pas sans grande admiration de ma part, ce qui m'a fait appréhender, Monsieur, de vous recire, de crainte de vous importuner.

Pour les nottes que vous avez pris la peine de faire sur les petites observations que je vous avois escript, je n'ay rien à y contredire, sachant que l'on permet beaucoup de licences aux choses qui sont touchées sur les

instruments, et en telles manières de récitatifs | b | que sont vos pseumes, auxquels je voy, aynsy qu'il vous a pleu me mander, que vous aymés la manière Italienne. Je vous assure, Monsieur, que je ne croy pas l'aymer moins que vous, et estime fort la ¹recherche et l'essay qu'il[s] font de beaucoup de belles chordes et dissonances, mais j'advoue que je souhaite qu'elles soient pour le contentement de l'oreille; en cette considération il me semble qu'il y a beaucoup à trier et à esplucher dans leur musique, entre autre dans celle du P[r]ince de Venouse, dont j'ay veu quelque ²ouvrage qui estoit en partition à quatre parties, où j'ay treuvé peu de bonnes choses à mon sentiment, mais dans quelques autres beaucoup de belles et bonnes choses, comme dans quelques madrigalles, qu'a fait Monteverde, et dans plusieurs airs de differens autheurs que nous avons par-deça, et desquels, Monsieur, je vous envoyré copie, si vous en avés affection, en m'envoyant, s'il vous plaist, une liste de ceus que vous aurés.

Pour ce qui est du peu que je fais, je m'estimeré tousjours favorisé d'en avoir vostre sentiment et vostre correction, vous assurant que j'ay un singulier contentement dans les rencontres des sentiments différens et rèsonnés. Je ne manqueré, Monsieur, de vous faire transcrire plusieurs choses. Il est vray que la plupart de nos ouvrages de chappelle sont de difficile exécution, ayans besoin de beaucoup de voix; je ne laisseré pourtant de vous en envoyer quelque chose. J'ay aussy plusieurs antiennes récitatives à deux et une basse continuée, dont je vous envoyré les meilleures. Pour des airs François, j'en fais peu, ayant beaucoup à travailler | c | et sur des longues matières pour le service de la Chappelle du Roy.

Je vous diré, Monsieur, que Monsieur le Premier m'a parlé souvent, et le Père Mercene, de vous trouver une personne pour enseigner la façon de chanter. J'ay beaucoup différé et considéré avant me déterminer. J'ay esté veoir ces jours passés mondit Sieur le Premier, pour vous en présenter un, lequel vous a escript sur ce sujet. J'ay jugé et estimé qu'il a beaucoup de qualités pour vous plaire, estant propre pour enseigner la manière de bien chanter et mesuré pour vous donner contentement à l'entendre exécuter, ayant la disposition et la voix, avec le turbe. Il est jeune, de bonnes meurs et garçon de cœur. Il a du génie beaucoup pour composer des airs, et en a fait plusieurs qui réüssent et sont bien receus. Il a inclination d'avoir l'honneur de vous rendre service. Je croy, Monsieur, que c'est ce qu'il vous faut, et qu'il s'en rencontre peu de mesme. S'il vous plaist de mander un mot à Monsieur le Premier, ou si vous m'en donnés ordre, je vous l'envoyrè et le faire partir incontinent.

Je vous demande pardon de ce long entretien, qui ne part que de l'inclination et de l'affection que j'ay de vous faire cognoistre que je suis,

Monsieur,

vostre très-humble et très-obbéissant serviteur
Gobert.

De Paris, ce 13e Juillet 1646.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, raad en secretaris van Zijne Hoogheid,

in het leger.

---

1. Gedeelten van deze zin klinken door in Huygens' commentaar bij zijn 'Règles de composition en musique': 'Il y a des chercheurs de belles chordes ...' (Rasch 1988, p. 26).

2. Er stond eerst <œuvre>.

Mijnheer,

De heer [Nicholas] Tassin heeft mij het ³memorandum overhandigd dat u speciaal voor mij opnieuw aan hem heeft willen schrijven. Ik zeg u, alstublieft, mijnheer, dat ik volgens uw aanwijzingen steeds heb gewacht op de psalmen en de liederen, waarvan u hebt meegedeeld dat u ze hierheen zou sturen. Aangezien wij op dit moment worden gesommeerd om naar Fontainebleau te gaan om de ⁴koning te dienen, zal ik niet eerder in de gelukkige omstandigheid zijn om met de heer [Robert] Ballard aan het drukken van uw werk te werken, dan pas na de terugkeer van Zijne Majesteit. Aangezien ik hiertoe nog geen orders van u heb ontvangen, zie ik nu geen noodzaak om al iets te ondernemen; ook ga ik ervan uit dat u van uw kant het nu juist het drukste hebt met uw zaken, die naar mijn overtuiging u geen vrijheid kunnen laten om u met muziek te vermaken, of op zijn minst niet zonder grote bewondering van mijn kant, zodat ik heb gearzeld om u terug te schrijven, mijnheer, uit angst om u lastig te vallen.

Wat betreft de ⁵aantekeningen, die u wilde maken bij de kleine aanmerkingen, die ik u heb geschreven: daar kan ik niets tegen inbrengen, wetende dat men veel vrijheden toelaat in zaken die op instrumenten worden gespeeld, en die op de manier zijn van een recitatief, zoals uw psalmen, waarin ik zie, dat u, zoals u mij hebt willen melden, de voorkeur heeft voor de Italiaanse stijl. Ik verzeker u, mijnheer, dat ik niet geloof er minder van te houden dan u, en acht de oorspronkelijkheid zeer hoog, waarmee ⁶zij veel mooie tonen en dissonanten maken, maar ik beken dat ik verlang dat zij naar tevredenheid voor het oor zijn; in dit opzicht schijnt het mij toe dat er veel uit te zoeken en te verbeteren valt in hun muziek, onder andere in die van de ⁷prins van Venosa, van wie ik al een ⁸werk heb gezien, dat in partituur was voor ⁹vier [= vijf] partijen, waarin ik weinig goede dingen zag naar mijn gevoel. In andere werken zag ik wel mooie en goede zaken, zoals in enkele madrigalen, gemaakt door [Claudio] Monteverdi, en in een aantal liederen van verschillende ¹⁰componisten die nu hier zijn, en waarvan ik u, mijnheer, afschriften zal sturen als u daarop prijs stelt, als u alstublieft een lijst wilt sturen van de stukken die u al hebt.

Betreffende het geringe dat ikzelf maak, zal ik mij altijd gelukkig achten uw mening te kennen en uw verbeteringen, u verzekerend van de bijzondere voldoening die ik heb in de kennisname van verschillende en weloverwogen meningen. Ik zal niet verzuimen, mijnheer, om voor u verschillende dingen te laten kopiëren. Het is waar dat de meeste van onze werken voor de kapel moeilijk zijn uit te voeren, omdat men vele stemmen nodig heeft; ik zal er u toch wat van laten sturen. Ik beschik ook over een aantal recitatief-antifonen, tweestemmig met basso continuo, waarvan ik u de beste zal zenden. Wat betreft Franse liederen, dáárvan heb ik er maar een paar gemaakt, omdat er veel en groot werk te doen is in dienst van de koninklijke kapel.

Ik zeg u, mijnheer, dat mijnheer de ¹¹opperstalmeester vaak met mij heeft gesproken, evenals pater [Marin] Mersenne, om voor u een persoon te vinden om het zingen te onderwijzen. Ik heb uitvoerig overlegd en overwogen, alvorens een beslissing te nemen. Ik heb de afgelopen dagen de opperstalmeester opgezocht, om u er ¹²een voor te stellen, over welk onderwerp hij u heeft ¹³geschreven. Ik heb hem beoordeeld en vind dat hij veel goede kwaliteiten bezit die u zullen plezieren, en dat hij geschikt is om te onderwijzen in het zingen en

---

3. Het lijkt te gaan om aanwijzingen van Huygens aan Gobert. Het 'herschrijven' zou kunnen samenhangen met het feit dat Huygens eerst Jean-Baptiste Boësset in gedachten had als editor in Parijs.

4. Lodewijk XIV.

5. De 'kleine opmerkingen' waarover Gobert het heeft staan niet in Goberts brief van 20 mei 1646 (4356). Voorlopig wordt ervan uitgegaan dat Gobert een bijlage meestuurde met wat commentaar op de gezonden psalmen. Een mogelijkheid is ook dat Gobert zijn kritiek wél in zijn brief opnam, maar dat Huygens die niet liet overnemen in het enige bewaarde afschrift.

6. De Italianen.

7. Carlo Gesualdo.

8. Gobert verwijst hier naar de uitgave van Gesualdo's verzamelde vijfstemmige madrigalen onder de titel *Partitura delli sei libri de' madrigali a cinque voci* (Genua: Giuseppe Pavoni, 1613).

9. Gobert vergist zich hier. Gesualdo's madrigalen zijn voor de overgrote meerderheid vijfstemmig. Vierstemmige zijn niet bekend.

10. Gobert doelt hier op de Italianen die op dat moment te Parijs verbleven, onder wie Luigi Rossi de belangrijkste was.

11. Henri de Beringhen.

12. D'Avril.

13. Beringhen aan Huygens, 13 juli 1646 (verloren)?

ga er van uit dat u tevreden zult zijn als u hem hoort musiceren; hij heeft daarvoor de kwaliteiten en de stem, en kan dat doen met de theorbe. Hij is jong, van goed gedrag, en betrouwbaar. Hij heeft veel talent om liederen te componeren, en heeft er al een aantal gemaakt, die zeer goed zijn geslaagd, en goed zijn ontvangen. Hij is bereid de eer te aanvaarden u van dienst te zijn. Ik geloof, mijnheer, dat hij het is die u nodig hebt, en dat u niet gauw weer zo iemand zult vinden. Als u een woordje wilt schrijven aan mijnheer de opperstalmeester, of als u mij daartoe opdracht geeft, zal ik hem naar u toesturen en hem hier terstond doen weggaan.

Ik vraag u vergiffenis voor deze lange uiteenzetting, die slechts voortkomt uit de bereidheid en de wens dat ik u wil laten zien dat ik ben,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
Gobert.

Parijs, 13 juli 1646.

JACOB VAN WASSENAER OBDAM (ASSEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [LOKEREN]
24 JULI 1646
4411

Naar aanleiding van de ontvangst door Van Wassenaer van een brief van zijn echtgenote Agnes van Renesse op 23 juli 1646.

Samenvatting: Wassenaer bericht Huygens te hebben vernomen dat een mand wijn naar hem onderweg is. Hij vraagt Huygens hem wat door te sturen en haalt een Frans liedje over de liefde voor wijn aan.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. G1, nr.3, map Van Wassenaer, fol. 193, 198: brief (dubbelvel, 16x22cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4411, p. 334: onvolledig (<Mon verre long ... vostre service.>), rest samengevat.

Naam: Agnes Renesse van der Aa.

Plaats: Beaune

Titels: 'Mon verre long d'un aulne'.

Glossarium: singen (zingen).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuylichem.

Mijnheer,

Ick hadt gisteren van myn wyff een brieff ontfangen dat die manden onderweech was, en dat se sou gaen nevens iet dat UEd. sou toegesonden worden. Indien se UEd. gelieffden daernevens oock hier te laeten brengen, UEd. sou mijn ten hooghsten obbligeren, en sal 't geen der aen vracht sal verscooten worden, weder restitueren, en sullen dan eens kunnen singen:

*Mon verre long d'un aulne,
Vous fera voire un jour,
Que je n'ay plus d'amour,
Que pour le vin de Baulne.*

et pour vostre service, en qualité,

Monsieur,

*de vostre très-humble et très-obbligé serviteur
J. de Wassenaer.*

d'Assene, ce 24 Juliet 1646.

Vertaling

Aan mijnheer van Zuilichem.

Mijnheer,

Ik ontving gisteren een ¹brief van mijn ²vrouw dat de mand onderweg was, en dat die zou samengaan met iets dat u zou worden toegestuurd. Wanneer het u belieft daarnaast het ook hier te laten bezorgen, zou u mij zeer verplichten. Ik zal u hetgeen u aan portokosten kwijt bent terugbetalen en dan kunnen we weer eens zingen:

*Mon verre long d'un aulne,
Vous fera voire un jour,
Que je n'ay plus d'amour,
Que pour le vin de Baulne.*

Mijn glas, lang als een el,
Zal u nog wel eens tonen,
Dat ik alleen nog liefde stel
In goede wijn uit Beaune.

alsook voor uw dienst, in de hoedanigheid van,

mijnheer,

uw nederige en verplichte dienaar
Jacob van Wassenaer [Obdam].

Assen, 24 juli 1646.

---

1. Agnes van Renesse van der Aa aan Jacob van Wassenaer Obdam, 23 juli 1646 (verloren?).
2. Agnes van Renesse van der Aa.

THOMAS GOBERT [PARIJS]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [IN HET LEGER | SINT-GILLIS-WAAS]
20 AUGUSTUS 1646
4428

Antwoord op Huygens' verloren brief bij toezending van twee psalmen uit de *Pathodia*. De bewaard gebleven versie is zeker slechts een klein deel van de brief.

Samenvatting: Gobert laat zich lovend uit over twee door Huygens gezonden psalmen: *De profundis* [*Pathodia* 17] en *Dilataverunt* [*Pathodia* 6].

Deze brief kruiste Huygens' verloren gegane brief aan Gobert van 21 augustus 1646, welke door Gobert op 18 oktober werd beantwoord (4473).

Primaire bron: *Pathodia*, exemplaar Den Haag, Kon. Bibl., 341 A 37, op een blad ingebonden vóórin: later afschrift na ontvangst, wellicht onvolledig (apograaf).

Vroegere uitgaven: Heije 1872, p. 21: volledig.

— Jonckbloet 1882, [Gobert] nr. 4, p. CCXVI: volledig.

— Worp 4, nr. 4428, p. 342: volledig.

Titels: *De profundis* (*Pathodia* 17); *Dilataverunt* (*Pathodia* 6).

Glossarium: accord (accoord); basse (baspartij); bécaré (zonder mol); bémol (met mol); modulation (muziekstuk); pseume (psalm).

Transcriptie

Idem, du 20e Aoust 1646.

J'ay receu en mesme temps les deux pseumes qu'il vous a pleu m'envoyer. Ils ne sont point de moindre force que les autres. Le *De profundis* est très-beau; la basse se pourmeine ¹[bien] | b | et la varieté de sa modulation d'avec la douceur des accords touche beaucoup, joint au meslange et transitions de bémol en bécaré, que vous y pratiquez si agréablement. Le *Dilataverunt* est aussy parfaitement beau.

Vertaling

[Aan de heer Thomas Gobert, kapelmeester van Zijne Allerchristelijkste majesteit.]

20 augustus 1646.

Ik heb tegelijkertijd de twee psalmen ontvangen die u mij hebt willen sturen. Zij hebben niet minder uitdrukingskracht dan de andere. ²*De profundis* is zeer mooi; de bas loopt goed en de variatie van de compositie met de welluidendheid van de accoorden is zeer treffend, en dat nog gevoegd bij de ³vermenging van, en de overgangen tussen mineur en majeur die u zo goed toepast. ⁴*Dilataverunt* is ook van een perfecte schoonheid.

---

1. Heije, Jonckbloet, Worp: <bien>, waar nu een hoekje uit het papier mist.

2. *Pathodia* 17.

3. Van *De profundis* staan maat 1-30 genoteerd in 'C-groot' met een afsluiting op de dominant, maat 31-38 in 'c-klein' (met één mol aan de sleutel), weer met een afsluiting op de dominant, maat 39-46 weer in 'C-groot'.

4. *Pathodia* 6.

JOHN OGLE (HAMBURG)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (IN HET LEGER | BERGEN-OP-ZOOM)
20 AUGUSTUS 1646
4428A

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens, die kennelijk het antwoord is op Ogles brief van 2 juni 1646 (**4368**).

Samenvatting: Ogle is aangenaam verrast door Huygens' belangstelling. Hij is naar Halberstadt geweest om op te knappen. Hij zet Utricia aan tot verdere muzikale oefening.

Over een antwoord door Huygens is niets bekend.

Datering: De datum zou goed Oude Stijl (= 30 augustus 1646 Nieuwe Stijl) kunnen zijn.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (enkelvel, 17x23cm, a | b; autograaf).

Namen: Gaspar Duarte Sr.; Frederik Hendrik; Utricia Ogle.

Plaatsen: Den Haag; Halberstadt.

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuilecom,

à l'Armée.

---

¹Sir,

I never imagin'd (what I now finde) that my defect in other tongues could prove an advantage to me, for, if your dwarf expressions in a language less familiar to you so exceede the common stature of those who pretend to perfection, that I am apt to believe myself a good mathematician, for being able to take their just dimension, I am well assur'd my skill would never have reach't to the measuring of your more gyant phansy in any other phrase. It is a great kindnes in you thus to humble yourself, were it but to rayse my thoghts. It is a pleasure to the faulkner to behold the lofty hawke making a faire stoope, and he findes it no abatement, if shee mount againe, that he wants wings to accompany her. That you are at all concern'd in my indisposition, is a favor, thogh not so greate as to let me know so much. Whatsoever proceeds from me to youward, I beseech you to looke upon as an effect of that forcible cause you will finde in yourself, and you cannot set a greater value on it then by judging it *à pari*.

It will not be impertinent to let you know I am much recover'd by the help of the waters in the Bishoprick of Halberstat, the benefit whereof appeares the more, because it hath releast me from the penance of so tedious an absence, and enabled me with strenght to undertake a journey into those parts, which I shall the more readily do in hopes it may yet prove as suitable with my respects to His Highnes, as I am sure it will be agreeable to my desires of serving you.

I daily put my fist to the exercise of her hand and throat, and it's partly for my recreation, but chiefly that shee may be able to justifie your defence against Monsieur Dewarti at her returne to The Haghe, which I shall also persuade her to, were it for no other reason, then that in this I shall comply with your desires, and therein with mine owne satisfaction, chiefly depending on the assurance I presume you have of my constant being,

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R Bergen-op-Zoom, 23 Septembris 1646.>

Sir,

your most humble and faihfull servant
John Ogle.

Hambourgh, August 20, 1646.

Vertaling

Aan de [heer Constantijn Huygens], heer van Zuilichem,

in het leger.

Mijnheer,

Ik had nooit gedacht dat (zoals ik nu desondanks merk) mijn gebrekkige beheersing van andere talen [dan het Engels] mij ooit enig voordeel zou kunnen bieden, want, wanneer uw ‘eenvoudige’ uitdrukkingen in een taal die niet de uwe is zozeer de standaard overtreffen van diegenen die voorgeven die volledig te beheersen, naar perfectie streven, dat ik geneigd ben te geloven dat ik een goed wiskundige ben omdat ik in staat ben hun juiste grootte vast te stellen, dan ben ik er volkomen van verzekerd dat mijn vaardigheid nooit de afmetingen zou kunnen bereiken van uw veel grotere vindingrijkheid in enige andere taal. Het is buitengewoon vriendelijk van u dat u zich aldus heeft willen verlagen, ook al was het slechts om mijn gedachten wat te verheffen. Het is voor de [eenvoudige] ²valkenier een genoeg de imposante ³havik een fraaie duikvlucht te zien maken, en hij voelt geen vernedering dat hij, wanneer deze weer opstijgt, vleugels nodig heeft om hem te kunnen volgen. Het feit alleen dat u zich geïnteresseerd toont voor mijn ongemak is al een gunst, hoewel nog niet zo groot als het mij in kennis stellen daarvan. Wat er ook van mij naar u gaat, ik verzoek u het te willen bezien als de uitwerking van die machtige kracht die u in uzelf zult vinden, en u kunt er geen groter waardering voor geven dan door het als zodanig te beoordelen.

Het is niet ongepast u te laten weten hoezeer ik ben opgeknapt dankzij de bronnen van het bisdom Halberstadt, die tevens nog de weldaad boden dat ik verlost ben van de kwelling van zo'n saaie afwezigheid, en mij in staat stelden een reis naar die gebieden te ondernemen, hetgeen ik met des te meer bereidwilligheid doe, in de hoop dat dit als gepast moge blijken in verband met mijn achting voor Zijne Hoogheid [prins Frederik Hendrik], zoals ik ervan verzekerd ben dat het overeenkomt met mijn wens u te dienen.

Ik zit er dagelijks achteraan dat zij [Utricia Ogle] haar handen en haar stem oefent, en dat is deels voor mijn ontspanning, maar hoofdzakelijk om te zorgen dat zij in staat zal zijn uw verdediging jegens de heer [Gaspar] Duarte te rechtvaardigen, wanneer zij naar Den Haag komt, waartoe ik haar zal overhalen, al was het slechts omdat ik in dezen dan aan uw wensen tegemoet zal komen, en aldus mijzelf een genoeg doe, dat voornamelijk afhangt van de zekerheid die u, naar ik aanneem, hebt, dat u mij weet,

mijnheer,

uw nederige en trouwe dienaar
John Ogle.

Hamburg, 20 augustus 1646.

---

2. Ogle.
3. Huygens.

CONSTANTIJN HUYGENS (SINT-GILLIS-WAAS)
AAN [MARIN MERSENNE (PARIJS)]
21 AUGUSTUS 1646
4428B

Antwoord op een verloren gegane brief van Mersenne van begin augustus 1646 uit Parijs.

Samenvatting: Huygens schrijft over verschillende zaken, onder meer over recent werk van Saumaise, Isaac Vossius en Regius. Hij heeft *De profundis* [*Pathodia* 17] en *Memor fui* [*Pathodia* 20] aan Gobert gezonden, het laatste stuk met luittabulatuur boven de baslijn.

Bijlagers: Huygens aan Gobert, 21 augustus 1646 (verloren); *De profundis* (*Pathodia* 17); *Memor fui dierum antiquorum* (*Pathodia* 20).

Mersenne antwoordde vermoedelijk op 7 september 1646 (verloren), aangezien hij in een brief van die dag aan André Rivet (Waard 14, nr. 1506, pp. 437-441) meldde dat hij Huygens' brief had ontvangen. Huygens' brief aan Mersenne van 12 september 1646 kan een antwoord te zijn op de verloren gegane brief.

Primaire bron: Parijs, Bibl. Nat., Ms. Fr. Nouv. Acq. 6206, fols. 12-13 (pp. 13-16): brief (dubbelvel, 20x30 cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Bierens 1889, nr. 4, pp. 109-112: volledig.

— Adam 4, p. 514: onvolledig (<Pour chose nouvelle ... à la première commodité.>).

— De brief ontbreekt zonder aanwijsbare reden in Worps uitgave.

— Waard 14, nr. 1498, pp. 411-414: volledig.

Namen: Henri de Beringhen; Cicero; D'Avril; René Descartes; Thomas Gobert; Hugo Grotius; Sint-Ignatius; Alexandre de Meru; Henricus Regius; André Rivet; Claude Saumaise; Samuel Sorbière; Tiro; Gisbertus Voetius; Isaac Vossius.

Plaatsen: Den Haag; Rome; Utrecht.

Titels: *De profundis* (*Pathodia* 17); *Memor fui dierum antiquorum* (*Pathodia* 20); *Pathodia*; *Fundamenta physices* (Regius 1646); *Simplicii Verni ad Justum Pacium epistola* (Saumaise 1646); *Epistolæ genuinæ Sancti Ignatii martyris* (Isaac Vossius 1646).

Glossarium: air (lied); basse (baspartij); luth (luit); pseume (psalm); sujet (sopraanpartij); tablatuur (tabulatuur); ton (toonsoort).

Transcriptie

Monsieur,

Pendant que vous avez pensé vous esloigner le plus de moy, j'ay eu le bien de vous veoir de près à La Haye dans un portraict, assez médiocre, qu'avoit porté le Sieur Sorbière de Paris. À cest heure-icy, je donne la bienvenue à l'original, et vous remercie de la faveur que m'avez voulu faire de m'adviser de vostre retour.

Ce que vous avez appris au voyage de l'inventeur des nouvelles lunettes d'approche par des machines si aysées me plaist fort, mais j'ay de la peine à m'imaginer qu'à la longueur de 3 pieds elles fassent l'effect de celles de 6 ou 7. Cela semble repugner aux principes optiques. Mais en tout cas ¹*usquequo abutimini patientiâ nostrâ?* Quand est-ce que les François produiront les grandes choses qu'ils promettent tous les jours? Ayons une de ces lunettes par vostre moyen, et je suis content de la payer au triple ou quadruple. J'attendray cela de vos soings, ou jamais ne feroiy plus compte de ces grands *hiatus* de vos prometteurs.

Je n'ay pas encor veu le *Simplicius* de Monsieur de Saumaise, estant absent de La Haye depuis quelques mois, et non à loysir pour ces entretiens-là. Mais selon ce que m'en mande Monsieur Rivet, je comprends que c'est là le traicté mesme de Transsubstantiation contre Grotius, et, au jugement de cestuy nostre amy, la plus achevée pièce qu'il ayt encor veue en ceste matière, de laquelle souffrez qu'un laic vous die | b | qu'à son advis c'est la moins difficile de tout ce que nous disputons à ceux qui entendent le stile de l'Écriture, ou qui

---

1. Cicero, *In Catalinam*, I, 1: *'Quousque tandem abutere, Catalina, patientiâ nostrâ?'*

veulent entendre, et, comme dit le satyrique, ²*‘non parant insanire ratione modoque.’* Mais pour tout cela je n’espère pas que jamais nous nous entendions là-dessus. Il importe trop à l’Église de Rome que l’erreur (j’allay dire: ‘la fourbe’) ne paroisse. Voici bien le langage d’un franq Huguenot à un homme de vostre profession, mais à un homme de vostre discrétion il n’est pas insupportable.

Il y longtemps que j’ay eu du jeusne Vossius son Épistre de Saint-Ignace, et vault bien la peine de la veoir. Mais bien plus le vaudra ce que Monsieur Saumaise voudra produire sur les notes de Ciceron et Tiron, dont j’avoue n’avoir jamais bien pu comprendre le vray usage, à sçavoir comment il a esté possible qu’ils s’en soyent servis aveq facilité et promptitude, conditions fort réquises aux chiffres de gens d’affaires.

Pour chose nouvelle je vous annonce que le professeur Regius à Utrecht, qui a souffert martyre pour la cause de Monsieur des Cartes contre Voetius, produit toute ceste Philosophie naturelle en un beau livre *in 4°*, qu’il nomme *Fundamenta physicae*, qui enfin sera un corps achevé aveq beaucoup de bonnes figures. On dit que Monsieur Descartes n’est pas satisfait (car en quelques points *audet à dictatore discrepare*), la chose se conduisant à son desceu. Mais par une préface il aura soin de protester amplement que tout ce qu’il y a de bon en son œuvre ne provient que | c | de ce grand personnage, duquel il establira le mérite au plus haut point, comme il est bien-raisonnable; jamais, à mon advis, les siècles n’ayant rien produit de tel. J’en ay désja jusques’à 256 pages, et l’imprimé tire vers la fin, et vous en aurez un exemplaire à la première commodité.

Vous faictes trop d’honneur à mes pseumes, de vous informer ce qu’ils sont devenus. Le Sieur Gobert les a tous en main, aveq quelques airs Italiens, que je prétens d’y joindre et peu de François qui vont venir. Quand tout sera ensemble, je vous récommanderay une partie du soing de ceste impression, *si tanti est*. Le dernier pseume a esté un *De profundis*, que je souffre bien que vous examiniez. Un plus récent que j’envoie encor présentement à Monsieur Gobert, est sur les paroles du 142e: *Memor fui dierum antiquorum*, etc., où par-dessus la basse j’ay adjousté la tablature du luth, parce que le subject m’a convié à le jouer dans un ton fort bizzare, et duquel toute main ordinaire ne viendroit pas à bout, sans me faire tort, qui suis fort chatouilleux du choix des cordes pour animer le chant, y trouvant des différences merveilleses et mysterieuses.

Monsieur le Premier m’escrit d’un jeusn’homme que le Sieur Gobert auroit trouvé pour moy. Je vous prie d’en prendre et de m’en donner cognoissance à ce que je puisse sçavoir combien il me seroit propice. Mais l’absence de la cour retardera tout cecy, le Sieur Gobert ayant à la suivre. Je l’attendray donq en patience, mais en impatience de vos lunettes, sans lesquelles il n’y a plus d’amitié. Si a, si a: car je suis, et seray tousjours,

Monsieur,

vostre très-humble et très-affectionné serviteur
C. Huijgens.

Au Camp de Saint-Gilles, Pais-de-Waes en Flandre, le 21er Aout 1646.

Vertaling

Mijnheer,

Terwijl u dacht zich verder van mij te ³verwijderen, heb ik het geluk gehad om u in Den Haag van nabij te zien op een nogal middelmatig ⁴portret dat de heer [Samuel] Sorbière uit Parijs heeft meegebracht. Nu heet ik de echte van harte welkom, en dank ik u voor de gunst dat u mij op de hoogte heeft willen ⁵stellen van uw terugkeer.

---

2. Horatius, *Sermones*, II, 3, 270-271: *‘Nihilo plus explicet ac si | Insanire paret certâ ratione modoque.’*

3. Mersenne ondernam in april 1646 een reis naar het zuiden van Frankrijk om eind juli 1646 weer in Parijs terug te keren.

4. Gegraveerd portret van Mersenne, door Sorbière bij zijn terugkeer uit Frankrijk voorjaar 1646 mee naar de Republiek genomen ten behoeve van zijn uitgave van Thomas Hobbes, *Elementorum philiosophiae sectio tertia, sive De cive* (Amsterdam, 1647).

5. Mersenne aan Huygens, begin augustus 1646 (verloren?).

Wat u heeft vernomen tijdens uw reis van de ⁶uitvinder van de nieuwe verrekijkers met behulp van zulke handzame werktuigen bevalt me zeer, maar het kost me enige moeite te geloven dat zij bij een lengte van 3 voet het effect geven van die van een lengte van 6 tot 7 [voet]. Dat lijkt in strijd te zijn met principes van de optica. Maar in ieder geval, ⁷ ^Lhoelang zullen wij nog een beroep op ons geduld moeten doen? ^J Wanneer gaan de Fransen eens de grote dingen maken die zij voortdurend beloven? Laat ons toch een van die lenzen door uw tussenkomst verkrijgen, en ik zal er gaarne het drie- of viervoudige voor betalen. Ik verwacht dat door uw zorg, of ik zal nooit meer vertrouwen stellen in ^Lde grootspraak ^J van u heren belovers.

Ik heb de ⁸*Simplicius* van de heer [Claude] Saumaise nog niet gezien, daar ik sinds enige maanden niet meer in Den Haag ben, en geen tijd vrij heb voor dergelijke bezigheden. Maar uit hetgeen de heer [André] Rivet mij erover bericht, maak ik op dat dit dan de bewuste verhandeling over de transsubstantiatie is, tegen Grotius, en, volgens het oordeel van deze [gemeenschappelijke] vriend van ons, het meest geslaagde werk dat hij ooit inzake deze materie heeft gezien, waarover u een ⁹leek moet toestaan te zeggen dat naar zijn mening dit het minst moeilijke [onderwerp] is van alles waarin we wedijveren met hen die de taal van de Schrift verstaan, of willen verstaan, en die, zoals de ¹⁰satiricus zegt, ¹¹ ^Lzich niet klaarmaken om te razen volgens methode en systeem. ^J Maar ik heb wat dit aangaat geen hoop dat wij het daarover ooit eens zullen zijn. Het is voor de kerk van Rome veel te belangrijk dat de vergissing (ik had bijna gezegd 'het bedrog') niet te voorschijn komt. Dit is echt taal van een vrije Hugenoot aan een man met uw geloof, maar voor iemand met uw inzicht is dat niet onverdraaglijk.

Het is alweer lang geleden dat ik van de jonge [heer Isaac] Vossius diens ¹²brieven van Sint-Ignatius heb gekregen en het is zeer de moeite waard die door te nemen. Maar nog veel waardevoller zal zijn wat de heer Saumaise zal schrijven over het ¹³kortschrift van Cicero en Tiro, waarvan ik moet bekennen nooit het werkelijke gebruik te hebben kunnen doorgronden, dat wil zeggen, hoe het mogelijk is geweest dat zij zich direct en met gemak ervan konden bedienen, belangrijke voorwaarden voor het kortschrift van zakenlieden.

Bij wijze van nieuwtje deel ik u mede dat professor [Henricus] Regius in Utrecht, die een martelaar is geweest voor de zaak van de heer [René] Descartes tegen [Gisbertus] Voetius, heel deze natuurfilosofie heeft weergegeven in een fraai boek op quarto-formaat, dat hij de titel ¹⁴*Fundamenta physicae* gaf, hetgeen uiteindelijk een voltooid geheel zal vormen, met vele fraaie afbeeldingen. Naar men zegt is de heer Descartes niet geheel tevreden (want op enkele punten ^Lwaagt ¹⁵hij het af te wijken van zijn ¹⁶gebieder ^J), aangezien de zaak zich afspeelde buiten zijn weten. Maar middels een voorwoord zal ¹⁷hij ervoor zorgen uitgebreid uiteen te zetten dat al het goede in zijn werk slechts van dit grote heerschap afkomstig is, wiens verdienste hij als de allerhoogste zal vaststellen, zoals ook alleszins redelijk is; mijns inziens hebben de tijden nooit eerder een dergelijk iemand voortgebracht. Ik heb het reeds tot bladzijde 256 binnen, en het drukwerk loopt ten einde, en u zult er bij de eerstvolgende gelegenheid een exemplaar van ontvangen.

U bewijst teveel eer aan mijn psalmen door te informeren wat ervan geworden is. De heer [Thomas] Gobert heeft ze allemaal in handen, samen met enkele Italiaanse liederen die ik erbij wil voegen en een paar Franse die nog zullen komen. Wanneer alles bij elkaar is, zal ik een deel van de zorg voor de druk van dit werk aan u toevertrouwen, ^Lwanneer het u de moeite waard is. ^J De laatste psalm is een ¹⁸*De profundis* geweest, waarvan

---

6. De Meru aan Mersenne, 3 april 1646 (Waard 14, nr. 1465, pp. 238-241).

7. Cicero, *In Catilinam*, I, 1: 'Hoelang moeten zij, Catalina, nog een beroep op ons geduld doen?'

8. Claude de Saumaise, *Simplicii Verni ad Justum Pacium epistola* (Leiden 1646).

9. Huygens.

10. Horatius.

11. Horatius, *Sermones*, II, 3, 271: 'Hij zou zich er niet beter uit redden dan wanneer | *Hij volgens een geordende methode en maat zich zou gereedmaken om te razen.*'

12. Isaac Vossius, *Epistolæ genuinae Sancti Ignatii martyris* (Amsterdam: Johan Blaeu, 1646).

13. De *notæ tironianæ*, ontwikkeld door Marcus Tullius Tiro, vrijgelaten slaaf, secretaris en vriend van Cicero.

14. Henricus Regius, *Fundamenta physices* (Leiden 1646).

15. Regius.

16. Descartes.

17. Regius.

18. *Pathodia* 17.

ik wel zou willen dat u die zou bestuderen. Een recentere die ik nu aan de heer Gobert ¹⁹stuur, is op de woorden van psalm 142, ²⁰*Memor fui dierum antiquorum*, waar ik boven de bas de luittabulatuur heb toegevoegd, omdat de melodie mij ertoe heeft aangespoord het te spelen in een vreemde ²¹toonsoort, die niet iedere gewone hand tot een einde kan brengen zonder mij onrecht te doen, die gevoelig is voor de keuze van de accoorden om het lied te bezielen, omdat er prachtige en mysterieuze verscheidenheden in te vinden zijn.

Mijnheer de ²²opperstalmeester heeft mij ²³geschreven over een ²⁴jongeman die de heer Gobert voor mij zou hebben gevonden. Ik vraag u daarnaar te informeren en mij vervolgens op de hoogte te stellen opdat ik zal kunnen weten in hoeverre hij mij van dienst zou kunnen zijn. Maar de afwezigheid van het hof zal dit alles vertragen, omdat de heer Gobert daarbij moet zijn. Op hem zal ik dus geduldig wachten, maar ongeduldig op uw verrekijker, zonder welke er geen vriendschap meer is. Toch wel, toch wel, want ik ben en zal altijd zijn,

mijnheer,

uw nederige en toegewijde dienaar
Constantijn Huygens.

In het kamp te Sint-Gilles, in het Land van Waas in Vlaanderen, 21 augustus 1646.

---

19. Huygens aan Gobert, 21 augustus 1646 (verloren).

20. *Pathodia* 20.

21. Namelijk es-klein.

22. Henri de Beringhen.

23. Beringhen aan Huygens, 13 juli 1646 (verloren). De brief wordt ook genoemd in Goberts brief aan Huygens van die datum (**4402**).

24. D'Avril.

CONSTANTIJN HUYGENS (SINT-GILLIS-WAAS)
AAN MARIN MERSENNE [PARIJS]
12 SEPTEMBER 1646
4446

Vervolg op Huygens' brief van 21 augustus 1646 (**4428B**). Mogelijk ook antwoord op een verloren gegane brief van Mersenne van 7 september 1646.

Samenvatting: Huygens stuurt de laatste ontbrekende psalm (*Pathodia* 14: *Quomodo dilexi*) en belooft de Franse liederen en daarbijgevoegd enkele regels opdracht aan Utricia Ogle; zij heeft een prachtige stem en is zeer vaardig op het klavecimbel.

Bijlage: *Quomodo dilexi* (*Pathodia* 14); Inhoudstafel van *Fundamenta physices* (Regius 1646); Christiaan Huygens aan zijn broer Constantijn jr., 3 september 1646 (OC 1, nr. 11, pp. 18-19; Waard 14, nr. 1505, pp. 434-436).

Door Mersenne ontvangen op 10 of 11 oktober 1646 en beantwoord op 12 oktober 1646 (OC 1, nr. 13, pp. 22-23; Worp 4, nr. 4469, p. 357; Waard 14, no. 1529, pp. 527-529).

Primaire bron: Parijs, Bibl. Nat., Ms. Fr. Nouv. Acq. 6206, fols. 8-9 (pp. 5-9): brief (dubbelvel, 20x31cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 2, nr. 11a, pp. 547-550: volledig.

— Adam 4, pp. 514-515: onvolledig (<Le livre de Regius ... seront satisfaits.>).

— Worp 4, nr. 4446, p. 348: samenvatting.

— Waard 14, nr. 1508, pp. 448-453: volledig.

Namen: Jacques Champion de Chambonnières; René Descartes; Frederik Hendrik; Christiaan Huygens; Constantijn Huygens jr.; Alexandre de Meru; John Ogle sr.; Utricia Ogle; John Pell; Johannes Polyander van Kerckhoven; Henricus Regius; André Rivet; Claude Saumaise; William Swann.

Plaatsen: Breda; Frankrijk; Illustere School (Breda); Nevers; Utrecht.

Titels: *Fundamenta physices* (Regius 1646); *De re militari* (Saumaise 1657); *Replicatio adversus Salmasii refutationem* (Polycarpus [= Fabrot] 1646).

Glossarium: air (lied); basse (baspartij); chanteuse (zangeres); espinette (klavecimbel); musicien (musicus); pseahme (psalm); tiorbe (theorbe); voix (stem).

Transcriptie

Monsieur,

Si vostre lunettier de Nevers faict le lanternier sûr de si rudes sémonces que vous luy avez faictes, je ne le nommeray pas advocat de mauvaises causes, mais, qui est bien pis, très-mauvais causeur. Voyons donq, s'il vous plaist, le bout de cest affaire sans luy donner haleine ny relasche.

Je m'estoy abusé au nombre de mes pseames et n'envoye que par ce présent ordinaire le 20e, que j'ay faict exprès pour suppléer au défaut, et ne me repens point de l'occasion, non plus que mes amis harmoniques par-deça. ¹Si vous pouviez estimer mes productions au point qu'ils font, vous auriez de merveilleuses opinions de moy, ²*sed non ego credulus illis*. Je cognoy ma *carta supellex*.

S'ensuivront donq la sepmaine qui vient les airs François et trois lignes de préface à une dame Flamande-Angloise, que peut-estre par le passé je vous ay donnée pour la plus accomplie chanteuse qui se puisse veoir, en toute sorte de stile et de langue, comme feu son père, Chevalier de qualité en Angleterre et autrefois icy Colonel et Gouverneur d'Utrecht, amateur esperdu de la musique, n'espargnoit rien à la faire perfectionner, en particulier aussi sur l'espinette, où elle faict des merveilles, ayant mesme passé par les mains du Sieur de Chambonier, qui ne vous doibt pas estre incognu. Gardez ceste description pour quand en France l'on pourra vous demander qui est ceste | b | Utricia Ogle (la ville d'Utrecht luy a donné ce nouveau nom à son baptesme),

---

1. In de marge: <Il est sur des paroles du 119: *Quomodo dilexi legem tuam, totâ die meditatio mea est*, etc.>.

2. Vergilius, *Eclogæ* IX, 34: '... *sed non ego credulus illis*.'

à qui je dédie mes compositions. Il y a 6 mois qu'elle s'est mariée à un gentilhomme Anglois, le plus chaud et passionné et entendu amateur de la musique que j'aye encor veu de sa condition. Je puis bien le nommer obstétricien de mes pseumes; car il ne s'est jamais voulu saouler de m'en veoire produire, et sans un tel !D(@*4f6JOH jamais je ne m'y fusse appliqué aveq tant d'assiduité. Que si vos musiciens entendoient comme sa brave femme et moy nous nous demeslons de ces pseumes, aveq son excellente voix, ma basse et ma tiorbe, je croy que, pour peu de complaisance qu'on a en France pour les choses estrangères, ils se lairroyent persuader à juger nos concerts supportables.

Le livre de Regius vous contentera en sa méthode. Il est parti en chapittres dont vous trouverez icy les tiltres que j'ay faict copier jusques où l'impression est parvenue, et ces chapittres parlent par articles fort distincts, lesquels, de plus, sont accompagnez d'une chaisne de notes marginales, de sorte que la lecture en sera plaisante et commode, plus que celle des discours plus entendus de Monsieur Descartes. Quand vous me demandez dès à cest heure comment il explique le flux et réflux, l'aymant, etc., vous faictes proprement le François qui a accoustumé, disons nous, de demander quelle heure va sonner l'horologe, sans vouloir avoir la patience de le compter. Attendez donq, dans fort peu vos désirs seront satisfaits. | c |

Monsieur Saumaise va donner sa *Milice*, à ce que me m'en mande Monsieur Rivet, mais vous sçavez combien ceste promesse dure. Son Altesse m'en a encor parlé aujourd'huy aveq déplaisir, et ne faudra que le nouveau livre *De mutuo* de vostre advocat pour nous frustrer encor des années de ceste pièce.

J'ay deux jeusnes galands, mon aisé et celui qui le suit, qui ont grand' envie de veoir vostre quadrature de l'hyperbole, et vos centres de percussion, et, pour vous dire qu'ils sont capables d'en juger, je fay copier une lettre que le cadet (aage de 17 ans) escrit à sondit aisé (qui est icy en charge avec moy) sur le subject de ses estudes mathématiques, où ce garçon réuscit à merveilles, comme en toutes autres choses, *quæ possent fidem tuam superare*, si je vous les récitois. Je ne sçay si l'hiver qui vient je me résoudray à envoyer ces deux enfans en France, où j'ose m'asseurer que vous les regarderiez de bon œil et ne seriez parfois pas marry de leur conversation.

Je ne sçay si vous aurez ouy parler d'un *Collegium Auriacum* et d'une Escole Illustre que Son Altesse, mon maistre, vient de fonder à Breda. Nous y avons faict venir çinq ou six excellens professeurs, un entre autres, pour les mathématiques, qui est Pellius l'Anglois, homme si célèbre que je m'asseure que vous le cognoissez de réputation. Un gentilhomme de ces païs, Grand Veneur de Hollande soubz Son Altesse, Monsieur Rivet et moy avons esté constituez curateurs de ceste académie naissante, dont l'inauguration se va faire aveq solennitez réquises, le 16e de ce mois. Mais cette autre vocation icy, plus importante, ne me permettra pas d'y assister.

C'est assez. Je vous lasse de mon babil et demeure donq, pour transsubstantiation ou non-transsubstantiation *in vitam veterem*,

Monsieur,

vostre très-humble et très-affectionné serviteur
C. Huygens.

Au Camp de Saint-Gilles, le 12e Septembre 1646.

Vertaling

Mijnheer,

Als uw ³lenzenlijper uit Nevers de lantaarnmaker net zulke ruwe aanmaningen toevoegt als die welke u aan hem hebt gegeven, zal ik hem niet een advocaat van kwaaië zaken noemen, maar, wat erger is, een slecht spreker. Laten wij dus zien, alstublieft, wat het einde van deze zaak is, zonder hem adem of rust te gunnen.

---

3. Alexandre de Meru.

Ik heb mij vergist in het aantal van de psalmen en stuur met deze brief alleen de twintigste, die ik speciaal heb gemaakt om het tekort aan te vullen, en ik heb geen spijt van deze gelegenheid, noch mijn muzikale vrienden alhier. Hij is op de woorden van de 119de [psalm]: ⁴*Quomodo dilexi legem tuam, totâ die meditatio mea est*, enz. Als u mijn composities zo hoog kon schatten als zij doen, dan zou u een fantastische mening over mij hebben. ⁵ *Maar ik kan hen niet geloven;* ⁶ ik weet *wat ik waard ben.*

Volgende week zullen dus de Franse liederen volgen en enkele regels opdracht aan een Nederlands-Engelse ⁶dame, die ik u in het verleden misschien wel eens als de voortreffelijkste zangeres heb genoemd die men zich kan voorstellen, in alle stijlen en talen, aangezien wijlen haar ⁷vader, ridder van verdienste in Engeland en hier vroeger kolonel en gouverneur van Utrecht, fervent muziekliefhebber, geen middel spaarde om haar te laten scholen, in het bijzonder ook op het klavecimbel, waarop zij wonderen verricht, omdat zij ook door de handen van de heer [Jacques Champion de] Chambonnières is gegaan, die u niet onbekend kan zijn. Bewaar deze beschrijving voor het geval men u in Frankrijk vraagt naar deze Utricia Ogle (de stad Utrecht heeft haar bij haar doop deze nieuwe naam gegeven), aan wie ik mijn composities opdraag. Zes maanden geleden is zij getrouwd met een ⁸Engelsman, de meest warme en toegewijde en bedreven muziekliefhebber die ik in zijn kringen ken. Ik kan hem wel de vroedman van mijn psalmen noemen, want hij kon er nooit genoeg van krijgen om mij ze te laten componeren, en zonder een dergelijke *opzichter* zou ik mij er nooit met zoveel ijver op hebben geworpen. Als uw musici eens zouden horen hoe zijn vrouw en ik deze psalmen samen ten gehore brengen, zij met haar prachtige stem en ik met mijn bas en mijn theorbe, dan zouden zij, denk ik, hoe weinig achting men in Frankrijk koestert voor zaken uit het buitenland, zich gemakkelijk laten overhalen om onze uitvoeringen als draaglijk te beoordelen.

Het ⁹boek van [Henricus] Regius zal u in zijn opzet bevallen. Het is verdeeld in hoofdstukken, waarvan u bijgaand de titels aantreft, welke ik heb laten kopiëren tot waar het drukken is gevorderd, en deze hoofdstukken spreken tot u in duidelijk onderscheiden paragrafen, welke daarbij nog eens begeleid worden door een reeks van marginotities, zodat het lezen ervan plezieriger en aangenamer zal zijn dan van de uitvoeriger redeneringen van de heer [René] Descartes [zelf]. Wanneer u mij nu direkt zou vragen hoe hij vloed en eb, de magneet, enz. verklaart, dan bent u precies de Fransman die gewend is, laten we zeggen, te vragen welk uur de klok zal slaan, zonder het geduld te willen hebben de slagen te tellen. Wacht dus nog even, in zeer korte tijd zullen uw wensen worden vervuld.

De heer [Claude] Saumaise gaat zijn ¹⁰*De re militari* uitgeven, naar wat de heer [André] Rivet mij erover mededeelt, maar u weet wel hoe lang die belofte [reeds] duurt. Zijne ¹¹Hoogheid heeft er vandaag nog met ongenoegen met mij over gesproken, en er hoeft slechts een nieuw ¹²boek *De mutuo* van uw ¹³advocaat [tegen Saumaise] te zijn om ons weer jaren dit ¹⁴werk te ontzeggen.

Ik heb twee jongemannen, mijn ¹⁵oudste en ¹⁶degene die daarna komt, die zeer gaarne uw [verhandelingen over de] kwadratuur van de hyperbool en de zwaartepunten zouden willen zien. En om u te kunnen staven dat zij in staat zijn zich daarover een oordeel te vormen, heb ik een ¹⁷brief laten kopiëren die de ¹⁸jongste (17 jaar oud) aan zijn genoemde oudere ¹⁹broer (die hier naast mij werkzaam is) heeft geschreven over het onderwerp

---

4. *Pathodia* 14.

5. Vergilius, *Eclogæ* IX, 34: ‘... maar ik kan hen niet geloven.’

6. Utricia Ogle, dochter van een Engelse vader (John Ogle sr.) en een Nederlandse moeder (Elisabeth de Vries).

7. John Ogle sr.

8. William Swann.

9. Henricus Regius, *Fundamenta physices* (Leiden 1646).

10. De uitgave zou echter nog een tiental jaren worden vertraagd: Claude de Saumaise, *De re militari romanorum liber* (Leiden 1657).

11. Frederik Hendrik.

12. Segeberus Polycarpus [= Charles-Annibal Fabrot], *Replicatio adversus Salmasii refutationem de mutuo* (Parijs 1646).

13. Charles Annibal Fabrot.

14. Saumaises *De re militari*.

15. Constantijn Huygens jr.

16. Christiaan Huygens.

17. Christiaan Huygens aan zijn broer Constantijn, 3 september 1646.

18. Christiaan.

19. Constantijn jr.

van zijn wiskundige studiën, waarin deze jongen geweldige resultaten boekt, zoals in alle andere zaken, ^Ldie uw verwachting zouden kunnen overtreffen,^J wanneer ik ze zou opsommen. Ik weet [nog] niet of ik komende winter zal besluiten deze twee kinderen naar Frankrijk te sturen, waar u - ik durf er zeker van te zijn - een welwillend oogje op ze zou willen houden, en er geen bezwaar tegen zou hebben om af en toe met hen te converseren.

Ik weet niet of u over een Oranje-College heeft horen spreken en over een Illustere School, die mijn ²⁰meester zojuist heeft gevestigd in Breda. Wij hebben er vijf of zes voortreffelijk professoren heengehaald, waaronder één voor wiskunde, namelijk de Engelsman [John] Pell, een zo beroemd man dat ik er zeker van ben dat hij u van naam bekend is. Een ²¹edelman uit dit land, opperhoutvester van Holland onder Zijne ²²Hoogheid, de heer [André] Rivet en ik zijn aangesteld als curatoren van deze ontluikende academie, waarvan de inauguratie de 16de van deze maand plaats zal vinden met de nodige plechtigheden. Maar dit andere, belangrijker beroep hier zal mij niet toestaan deze bij te wonen.

Genoeg voor nu. Ik vermoei u met mijn gebabbel en blijf, transsubstantiatie of geen transsubstantiatie ^Lnaar het oude leven,^J

mijnheer,

uw nederige en toegewijde dienaar
Constantijn Huygens.

In het kamp bij Sint-Gillis[-Waas], 12 september 1646.

---

20. Frederik Hendrik.

21. Johannes Polyander van Kerckhoven jr., heer van Heenvliet.

22. Frederik Hendrik.

MARIN MERSENNE [PARIJS]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (IN HET LEGER / IN THE ARMY □ [VENLO])
[10 OKTOBER 1646]
4468A

Antwoord op Huygens' brief van 21 augustus 1646 (**4428B**).

Samenvatting: Mersenne stuurt Huygens een wiskundige stelling voor zijn zoons Constantijn en Christiaan. Verder wacht Mersenne op de terugkeer van Gobert, met wie hij Huygens' airs wil zingen en ze ter druk aan Ballard geven.

Bijlage: Mersenne aan Sorbière, 10 oktober 1646 (verloren); Mersenne aan Vossius, 10 oktober 1646 (Waard 14, nr. 1520, pp. 499-501; *Philosophiæ compendium* (Mousnier 1646).

Via Nicholas Tassin verstuurd, tesamen met Mersennes brieven aan Rivet van 10 oktober 1646 (Waard 14, nr. 1527, pp. 518-519) en 11 oktober 1646 (Waard 14, nr. 1528, pp. 521-523), aan Huygens van 12 oktober 1646 (OC 1, nr. 13, pp. 22-23; Worp 4, nr. 4469, p. 357; Waard 14, nr. 1529, pp. 527-529) en aan Christiaan Huygens van 13 oktober 1646 (OC 1, nr. 13a, pp. 558-559; Waard 14, nr. 1533, pp. 538-541). Door Huygens bij Venlo ontvangen op 23 oktober 1646. Mersenne schreef opnieuw op 16 november 1646 (verloren).

Datering: In de literatuur wordt de onderhavige brief gewoonlijk beschouwd als het antwoord op Huygens' brief van 12 september 1646 (**4446**), geschreven eind september. Bij nadere beschouwing lijken echter beide veronderstellingen onaannemelijk. Mersenne schreef op 10 oktober 1646 in haast aan Rivet, omdat hij meende dat de post zou vertrekken, maar schreef op 11 oktober in relatieve rust opnieuw omdat het vertrek van de post was uitgesteld. Pas in laatstgenoemde brief feliciteert hij Rivet met zijn benoeming tot curator van het Oranje-College te Breda, de melding waarvan deel uitmaakt van Huygens' brief van 12 september. Met andere woorden, Mersenne ontving Huygens' brief van 12 september op 10 of 11 oktober 1646.

In feite is niet de onderhavige brief het antwoord op Huygens' brief van 12 september, maar die van 12 oktober 1646, hetgeen in overeenstemming is met de veronderstelde ontvangstdatum van Huygens' brief van 12 september. Maar de onderhavige brief van Mersenne werd tegelijk met die van 12 oktober op 23 oktober 1646 bij Venlo door Huygens ontvangen. Dat suggereert een gemeenschappelijke verzending en dus een schrijven van niet ver vóór 12 oktober.

De veronderstelling ligt nu voor de hand dat de brief werd geschreven tegelijk met die van Mersenne aan Rivet van 10 oktober, en tevens die aan Sorbière en Vossius, die ook werden meegezonden. Vervolgens ontving Mersenne Huygens' brief van 12 september (die toch vrij lang over de reis heeft gedaan), met de bijgesloten brief van Christiaan Huygens aan zijn broer Constantijn jr. van 3 september 1646, waarop hij opnieuw aan Rivet en aan Huygens schreef en nu ook aan Christiaan Huygens. Daardoor ontstond een pakket van zeven brieven, twee aan Rivet, twee aan Huygens, en één aan Sorbière, Vossius en Christiaan Huygens.

In de *Œuvres complètes* van Christiaan Huygens staat de brief tussen brieven van 3 en 12 september, bij Worp tussen brieven van 20 en 23 september en bij De Waard tussen brieven van 30 september en 1 oktober.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45, map Magalotti // Mersenne, omslag 7 (Mersenne aan Const. Huygens), nr. [4]: brief (dubbelvel, 20x32 cm, ab | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 1, nr. 12, pp. 19-23: volledig.

— Worp 4, nr. 4456, p. 352: samenvatting.

— Waard 14, nr. 1519, pp. 494-498: volledig.

Namen: Robert Ballard; René Descartes; Thomas Gobert; Christiaan Huygens; Constantijn Huygens jr.; Henricus Regius; Samuel Sorbière; Nicholas Tassin.

Plaatsen: Duinkerken; Grenoble; Leiden; Petit Bourbon (Parijs).

Titels: *Pathodia*.

Glossarium: air (lied); chanter (zingen).

Transcriptie

¹À Monsieur

Monsieur Huygens, Sieur de Zuylichem et Secrétaire de Monsieur le Prince d'Orange,

au Camp.

Recommandé à Monsieur Tassin, demeurant au Petit Bourbon.

---

²Monsieur,

Puisque vous avez des enfans qui prennent plaisir aux mathématiques, je veux vous envoyer un theorème numerique. Par exemple:

Theorème:

La différence des quarez de 2 nombres, dont l'un est la somme et l'autre la différence de deux quarez, est nécessairement un quarré.

Sur quoy je vous entretiendray un peu, affin que vous sçachiez que, lorsque 2 quarez ne diffèrent que de l'unité, ils ont pour différence la somme de leurs racines. Par exemple: 9 et 16 diffèrent de 7, qui est la somme de 3 et 4. Mais lorsque les quarez ne sont pas prochains et que leurs racines diffèrent de plus de l'unité, ils ont pour différence les sommes de chacune de leurs racines, jointes avec les nombres prochains qui sont entre deux, et les sommes de chacun desdits nombres qui sont entre deux, joint avec leurs prochains. Exemple: les quarez de 3 et 6, à sçavoir 9 et 36, diffèrent des sommes de 3 et 4, de 4 et 5, et de 5 et 6, qui sont 7, 9, 11, qui font ensemble 27.

De plus, quand les racines et les nombres qui sont entre deux sont ensemble en quotité impaire, la plus grande et la moindre somme des 2 racines, jointes chacune avec les nombres intermédiats, qui leur sont prochaines, estant jointes ensemble, font le quadruple du nombre qui est au milieu des racines susdites. Car chacune de ces 2 sommes contient 2 nombres. Si donc on prend deux sommes, on aura 4 nombres, qui, pris en distances égales et correspondant tant dessus que dessous le nombre du milieu, la somme de ces nombres sera quadruple dudit nombre du milieu.

Exemple. Pour sçavoir la différence des quarez de 5 et de 9, c'est-à-dire de 25 et de 81, il faut assembler les racines: 5, 6; 6, 7; 7, 8; 8, 9, et le nombre du milieu sera 7. Et ces racines estant jointes ensemble deux à deux, feront 11, 13, 15, 17, desquelles sommes, si on assemble les plus éloignées, 11 et 17, et les suivantes, 13 et 15, on aura 28 à chaque addition. Et cette somme 28 est quadruple de 7, qui est le nombre du milieu. Et parce que 7 est différent de chacun des extrêmes 5 et 9 par 2, il s'ensuit qu'il faut faire 2 assemblages des sommes desdits nombres, sçavoir de 11 et 17, et de 13 et 15. Et partant il faut multiplier 28, qui est la somme des extrêmes 11 et 17 et le quadruple du milieu 7, par la différence du nombre, qui est au milieu à l'un des extrêmes (qui est 2 en cet exemple), et on aura 56, différence de 25 et 81, quarez de 5 et 9.³

1· Op het adresvel, | d |, staat de volgende formule van Christiaan Huygens: / On the adress-sheet |d|, one encounters the following formula by Christiaan Huygens:

	$aa + bb$	$aa - bb$
	$\frac{aa + bb}{a^4 + 2aabb + b^4}$	$\frac{aa - bb}{a^4 - 2aabb + b^4}$
subtr.	$a^4 - 2aabb + b^4$	
	$4aabb$, <i>quod est quadratum à 2ab</i>	

2. Ontvangstnotitie van Huygens: 'R 23 Octobris 1646.'

3. In de marge (ontbreekt bij Waard):

Donc pour avoir la différence des quarez de 2 nombres de mesme ordre, il faut multiplier le quadruple du nombre esgalement distant des racines des quarez susdits, par la différence dudit nombre également distant de l'un des extrêmes. Vous aurez encore la différence des quarez susdits, en ajoutant les racines desdits quarez et multipliant la somme par leur différence, comme, ajoutant 5 et 9, vous aurez 14, qui multipliez par 4, différence de 5 et 9, donne 56 pour la différence des quarez. Ou bien, si vous multipliez le nombre également distant des racines par le double de la différence des mesmes racines, vous aurez la mesme différence; car multipliez 7, également distant de 5 et 9, vous aurez encore 56. Ce qu'estant posé, on peut monstrier que la différence des quarez, dont les racines sont différentes d'un double carré, est nécessairement un carré. Mais que direz-vous de moy, qui ose entretenir un cavalier entre la poudre et le jeu des canons de ces petites gentillesses! Vous me le pardonerez bien pour cette fois.

Je ne vous entretiens point de 2 sauvages, homme et femme, qu'on a vus et touchez à 3 lieues de Grenobles, parce que ils estoient fuis plus viste que la course ordinaire des hommes. J'attends qu'on les prenne par une chasse générale. | b |

Au premier voyage, si vostre fils le désire, je luy enverray le moyen de trouver le centre de vertu ou de percussion de toutes sortes d'épées et d'autres armes.

Croyez-vous que le Sieur Regius explique les mouvements des plantes et des animaux sans leur donner des ames, comme il semble que veulent les principes de Monsieur des Cartes? Je ne croy pas qu'il vienne à bout. Car les passions et affections du seul chien auroit besoin d'une estrange multitude de ressorts pour pouvoir estre faites sans ame, et je m'asseure que vous estes de mon sentiment.

Avec cette lettre vous recevrez l'une des plus subtiles philosophies qui ayent jamais esté faites, avec ses découvertes.

On me dit que vous avez assiégué une place forte pour favoriser la prise de Donkerkes, et les autres le nient. Vous m'apprendrez ce qui en sera.

J'attends tousjours le retour de nostre cour pour voir le Sieur Gobert. Je le convieray de venir disner chez nous, si tost qu'il sera revenu, affin que toute l'aprezdisnée nous chantions vos airs et que nous les baillions à Monsieur Ballard pour imprimer.

En attendant, je suis tousjours,

⁵Monsieur,

vostre très-obéissant serviteur
Mersenne.

Vous aurez icy un mot ou deux pour le Sieur Sorbière. Je vous prie de le luy faire tenir à Leyden ou à La Haye, ou il est marié et médecin.

Vertaling

Aan de heer [Constantijn] Huygens, heer van Zuilichem en secretaris van de prins van Oranje,

in het leger.

Voor de heer [Nicholas] Tassin, wonende bij Petit Bourbon.

25	5	
36	6	(11)
49	7	(13)
64	8	(15)
81	9	(17)

4. OC, Waard: <moy>.

5. Waard: <Monsieur> ontbreekt.

Mijnheer,

Omdat u kinderen hebt die plezier scheppen in de wiskunde, wil ik u een stelling over getallen sturen. Bijvoorbeeld:

Stelling.

Het verschil van de kwadraten van twee getallen, waarvan het ene de som en de andere het verschil van twee kwadraten, is noodzakelijkerwijs een kwadraat.

Waarover ik u een weinig zal onderhouden, opdat u weet dat, wanneer twee kwadraten opeenvolgend zijn, zij als verschil de som van hun beider wortels hebben. Bijvoorbeeld: 9 en 16 verschillen 7, dat de som is van 3 en 4. Maar wanneer de kwadraten niet opeenvolgend zijn, en hun wortels met meer dan één verschillen, dan hebben zij als verschil de som van hun beider wortels, gevoegd bij de naastliggende getallen ertussen, en de som van ieder van die genoemde getallen die ertussen liggen met de ernaastliggende getallen. Voorbeeld: de kwadraten van 3 en 6, namelijk 9 en 36, verschillen de sommen van 3 en 4, van 4 en 5 en van 5 en 6, welke zijn 7, 9 en 11, die tesamen 27 maken.

Bovendien, wanneer de wortels en de getallen die ertussen liggen tesamen een oneven hoeveelheid vormen, dan maakt de som van de grootste en de kleinste van de twee wortels, elk met daarbij de tussenliggende getallen, die het meest nabij zijn, alles bijeengenomen het viervoud van het getal dat het gemiddelde van de genoemde wortels is. Want elk van de twee sommen bevat twee getallen. Als men dus twee sommen neemt, zal men vier getallen hebben, die, wanneer op gelijke afstand gelegen en op dezelfde plaats boven en onder het middelste getal, bij optelling het viervoudige zullen opleveren van het middelste getal.

Voorbeeld. Om het verschil te weten van de kwadraten van 5 en 9, dat wil zeggen van 25 en 81, moet men de wortels bijeen nemen: 5, 6; 6, 7; 7, 8; [en] 8, 9, en het middelste getal zal 7 zijn. En deze wortels maken paarsgewijs opgeteld 11, 13, 15, [en] 17, welke sommen, als men de uiterste (11 en 17) bijeen neemt en de andere (13 en 15), steeds 28 maken. En deze som 28 is het viervoud van 7, wat het middelste getal is. En omdat 7 van beide uitersten (5 en 9) afwijkt met 2, volgt daaruit dat men twee optellingen van de gegeven getallen moet maken, namelijk 11 en 17, en 13 en 15. En vervolgens moet men 28, wat de som is van de twee uiterste getallen (11 en 17) en het viervoud van het middelste getal (7), vermenigvuldigen met het getal dat het verschil aan geeft tussen het middelste getal en de uiterste getallen (wat 2 is in het voorbeeld), en dan heeft men 56, het verschil van 25 en 81, de kwadraten van 5 en 9.

Dus om het verschil te hebben van de kwadraten van twee getallen van dezelfde pariteit, moet men het viervoud van het getal dat even ver weg ligt van de wortels van genoemde kwadraten vermenigvuldigen met het verschil tussen het getal dat even ver weg ligt van de uiterste getallen [en die uiterste getallen zelf]. U zult ook het verschil tussen de genoemde kwadraten vinden, wanneer u de wortels van die kwadraten optelt en de som vermenigvuldigt met het verschil ertussen, bijvoorbeeld, wanneer u 5 en 9 optelt hebt u 14, wat u vermenigvuldigt met 4, het verschil tussen 5 en 9, en dat geeft 56 als verschil tussen de kwadraten. Ofwel, als u het getal dat even ver weg ligt van de wortels vermenigvuldigt door het dubbele verschil van diezelfde wortels, dan zult u hetzelfde verschil vinden. Bijvoorbeeld, wanneer u 7, even ver weg van 5 en 9, [met 8 vermenigvuldigt, het dubbele verschil tussen 5 en 9], dan krijgt u weer 56. Dit gesteld zijnde, kan men aantonen dat het verschil van 2 kwadraten waarvan de wortels verschillen met een dubbelkwadraat, noodzakelijkerwijs een kwadraat is. Maar wat zult u wel niet van mij zeggen dat ik het waag een ridder tussen het buskruit en het spel der kanonnen bezig te houden met dit soort aardigheidjes. U zult het mij voor deze keer willen vergeven.

Ik val u verder niet lastig met de twee wilden, man en vrouw, die men alleen heeft gezien en benaderd op 3 mijl van Grenoble, aangezien zij sneller wisten te vluchten dan met de gewone snelheid van een mens. Ik wacht erop dat men hen vangt door middel van een algemene jacht.

Met de eerstvolgende post zal ik, wanneer uw ⁶zoon dat wenst, hem de methode zenden om het zwaartepunt te bepalen van allerlei soorten degens en andere wapens.

Denkt u dat de heer [Henricus] Regius de bewegingen van planten en dieren uitlegt zonder hen een ziel toe te kennen, zoals de principes van de heer [René] Descartes lijken aan te geven? Ik geloof niet dat hij daarin zal kunnen slagen. Want de hartstochten en gedachten van alleen al een hond zouden een merkwaardige veelheid van ontstaansoorden moeten hebben, om zonder ziel tot stand te kunnen komen, en ik ben er zeker van dat u mijn mening deelt.

Met deze brief ontvangt u een van de meest verfijnde ⁷filosofieën die ooit is vervaardigd, met de ontdekkingen ervan.

Men deelt mij mede dat uw mensen een zeer sterke ⁸plaats hebben belegerd om de inname van Duinkerken te vergemakkelijken, terwijl anderen dat ontkennen. U zult mij vertellen wat ervan waar is.

Ik wacht nog altijd op de terugkeer van het hof om de heer [Thomas] Gobert te zien. Ik zal hem uitnodigen om bij ons te komen dineren, zodra hij terug is; dan kunnen we na het eten uw ⁹airs zingen en ze daarna aan de heer [Robert] Ballard geven om te drukken.

Al wachtende blijf ik steeds,

mijnheer,

uw gehoorzame dienaar
[Marin] Mersenne.

Hier heeft u een enkel woordje voor de heer [Samuel] Sorbière. Ik verzoek u dit hem ter hand te stellen in Leiden of in Den Haag, waar hij gehuwd is en als arts werkzaam is.

---

6. Christiaan Huygens.

7. Pierre Mousnier, *Philosophiæ compendium redactum cum suis momentis rationum* (Lyon 1646). << titel controleren

8. Mardijk.

9. Voor de *Pathodia*.

THOMAS GOBERT (PARIJS)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG?]
18 OKTOBER 1646
4473

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens van 21 augustus 1646.

Samenvatting: Gobert vindt dat Huygens' Franse en Italiaanse liederen veel mooie passages bevatten. Hij heeft de psalmen aan Rossi laten zien, die ze erg mooi vond. Gobert stuurt Huygens liederen van Rossi, een Magnificat en antifonen.

Bijlagen: liederen (Rossi); *Magnificat* (Gobert); recitatief-antifonen (Gobert).

Huygens' antwoord, wellicht van 28 oktober 1646, is verloren gegaan. Gobert antwoordde hierop op 25 november 1646 (4487).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 20x31cm, ab | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Gobert] nr. 5, p. CCXVI: volledig; ten onrechte 17 oktober 1646 gedateerd.

— Worp 4, nr. 4473, p. 358: volledig.

— Rasch 2007, nr. 4473, pp. 768-771: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Robert Ballard; Anna van Oostenrijk; Luigi Rossi.

Plaats: Fontainebleau.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: air (lied); antienne (antifoon); cheur (koor); partie (partij); partition (partituur); psaeume (psalm); récitatif (recitatief); voix (stem).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Huygens, Conseiller d'Etat de Son Altesse Monsieur le Prince d'Orange.

Monsieur,

J'ay receu celles qu'il vous a pleu m'adresser, depuis que je ne me suis donné l'honneur de vous rescrire, ayant esté à vandange, en suite du congé que la Reine nous en avoit donné depuis le 8e du mois précédant, qui est une coustume ordinaire, ce qui m'a fait manquer à ma promesse à ce mien retour.

J'ay veu beaucoup de belles choses tant dans vos airs Italiens que François. Je seré bien ayse d'employer le temps qu'ils méritent à les considérer et estudier, et reserver au premier ordinaire de vous en entretenir, vous demandant mille excuses de ne vous avoir point donné advis de mon absence, craignant que vous doubtiés que je n'aye pas assés de resentment de l'honneur que je reçois de vous par celles qu'il vous plaist m'adresser et de vos ouvrages, ce que j'estime à une singulière faveur, dont j'espère vous donner des preuves dans le soing que j'auré d'exécuter vostre dessein. Je ne manqueré ces jours-cy de veoir Monsieur Ballard Imprimeur et le disposer à travailler au plutost.

Le Seigneur Louygy m'avoit chargé dès Fontainebleau des présens airs Italiens, pour vous les envoyer, avec ses très-humbles baisers-mains. Je luy ay fait veoir vos pseumes, qu'il a treuvé fort beaux. Il désire | b | vous envoyer d'autres airs, et avoir l'honneur de vostre bienveillance, espérant aler en Hollande et veoir ce pays, en ayant grande passion. Si vous luy faites l'honneur de luy escrire quelque mot en sa langue, il s'en tiendra beaucoup honoré.

Pour le reste qui est de moy, je vous supplie, Monsieur, d'en corriger les deffauts. Je vous avois mandé cy-devant comme nos ouvrages sont ordinairement pour l'église et pièces fort longues de cette manière. Je vous ay envoyé un *Magnificat*; le grand cheur, qui est à cinq, est tousjours remply de quantité de voix, aux petits

cheurs les voix y sont seules de chaque partie. Le reste se sont antiennes récitatives que nous meslons quelques fois après les pseumes. J'ay creu qu'il estoit trop incommode de vous envoyer les parties separée et qu'au contrère vous verriés mieux dans les partitions. Je recebveré avec faveur et grace vos sentiments sur ces petits eschantillons, estant,

Monsieur,

vostre très-humble et très-obéissant serviteur
Gobert.

De Paris, ce 18e Octobre 1646.

Vertaling

Aan de heer Huygens, staatsraad van Zijne Hoogheid de prins van Oranje.

Mijnheer,

Ik heb de ¹brief ontvangen die u mij hebt willen sturen. Sindsdien kon ik u nog niet terugschrijven, omdat ik bij de wijnoogst was, ten gevolge van het verlot dat de ²koningin[-moeder] ons daarvoor had gegeven vanaf de 8ste van de vorige maand, wat een normaal gebruik is, zodat ik mijn belofte [om u terug te schrijven] pas kon nakomen bij mijn terugkomst.

Ik heb mooie dingen gezien, zowel in uw Italiaanse liederen als in de Franse. Ik zal graag de tijd ervoor nemen die ze verdienen om ze te bestuderen en te beschouwen, en u er bij de eerstvolgende post over schrijven. Ik vraag u duizend excuses voor het feit dat ik u geen bericht heb gegeven over mijn afwezigheid; ik vrees nu dat u eraan twijfelt of ik wel genoeg erkentelijkheid gevoel voor de brieven die u mij zendt en voor uw werk, hetgeen ik een bijzondere gunst acht, waarvan ik hoop u de bewijzen te tonen door de zorg waarmee ik uw bedoelingen zal uitvoeren. Ik zal deze dagen niet verzuimen om de drukker, de heer [Robert] Ballard, op te zoeken en hem ertoe aanzetten zo gauw mogelijk te beginnen.

De heer Luigi [Rossi] heeft mij al in Fontainebleau de ingesloten Italiaanse ³liederen gegeven, om ze aan u te sturen, met zijn nederige groeten. Ik heb hem uw psalmen laten zien, die hij heel erg mooi vond. Hij wil u nog andere liederen sturen en de eer hebben van uw welgezindheid, en hoopt naar Holland te kunnen gaan om dat land te zien, waarnaar hij zeer verlangt. Wanneer u hem enkele ⁴woorden in zijn eigen taal zou willen schrijven, zou hij zich zeer vereerd voelen.

Wat betreft het andere, wat van mij is, vraag ik u, mijnheer, om de fouten erin te verbeteren. Zoals ik u eerder heb gemeld, zijn onze werken gewoonlijk voor de kerk en daardoor zijn het zeer lange stukken in deze stijl. Ik heb u een *Magnificat* gestuurd; het grote koor, dat vijfstemmig is, is altijd gevuld met een groot aantal stemmen; het kleine koor bevat één stem per partij. De rest bestaat uit recitatief-antifonen, die wij soms invoegen na de psalmen. Ik heb gemeend dat het niet handig was om u de losse partijen te sturen, en dat u daarentegen een beter inzicht zou krijgen vanuit de partituren. Ik zal met genegenheid en vriendelijkheid uw mening ontvangen over deze zangstukjes, zijnde,

---

1. Huygens aan Gobert, 21 augustus 1646 (verloren).

2. Anna van Oostenrijk.

3. Hierbij bevond zich wellicht de cantate *Anime, voi che sete*, aangezien deze in latere correspondentie wordt genoemd, met name in Huygens' brief aan Nielle van 1 mei 1670 (6755). Béatrix de Cusance refereerde aan het stuk in haar brieven aan Huygens van 24 september 1662 (Worp 5, nr. 5921, p. 479) en 28 september 1662 (London, Brit. Libr., Add. Ms. 21511, nr. 14, fols. 27-28).

4. Voorzover bekend, heeft Huygens dat nooit gedaan.

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
[Thomas] Gobert.

Parijs, 18 oktober 1646.

GOTTSCHALK BEER (KOPENHAGEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
6 NOVEMBER 1646
4479

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens van augustus 1646, via Utricia Ogle aan Beer gezonden en door Beer op 3 november 1646 (waarschijnlijk Oude Stijl) ontvangen.

Samenvatting: Beer bedankt uitvoerig voor Huygens' belofte om een portret en muziek (uit de *Pathodia?*) te sturen. Als reactie op Huygens' brief componeert hij een allemande, die hij meestuurt. Hij klaagt over het muzikale isolement dat hij in Kopenhagen ervaart.

Bijlage: Allemande (Beer; voor luit).

Door Beer aan Huygens gezonden via Swann; hierbij ging tevens een brief van Beer aan Swann (London, Brit. Libr., Add. Ms. 22878, nr. 6, fol. 14). Swann zond de brief op 24 januari 1647 aan Huygens door en deed er een eigen brief bij (4527). Huygens' antwoord aan Beer is verloren gegaan.

Datering: Beer dateerde in Kopenhagen waarschijnlijk Oude Stijl (= 16 November Nieuwe Stijl), maar er is niets waar dat expliciet uit blijkt.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 22878, nr. 5, fols. 12-13: brief (dubbelvel, 23x32cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4479, pp. 360-361: samenvatting.

Namen: Abraham de Croix; Utricia Ogle.

Plaatsen: Amsterdam; Dordtse Garenwinkel (Stilsteeg, Amsterdam); Holstein; Stilsteeg (Amsterdam).

Glossarium: allemande; composition (muziekstuk); harmonious (harmonisch); lute (luit).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Hugens, Signeur de Zulecom, Conseillir et Secrétaire d'Etat de Son Altesse le Prince d'Orange,

à La Hay.

---

¹Sir,

By the interposition of Mylady Swann, I have receaved your most wellcom letter (thoug three months old), in which I doe with joy and gladness read of your good disposition, and that you are pleased to grant my humble suites, in promising me two pictures, the one of your face and the other of your minde. The first woul[d] conduce me to a great deale of future contentements, for, having such on object before mee, it wil by the imagination of the original revive those sences that for want of true incorrigement are almost crushed. Your expressions wraught presently som[e] effect. For having my lute neere me when I did read them, it sunk me into a veine of playing and shaped this little Allemande, of no high musical straines, but in a melodious way. And beeing it was performed in that time I was wholly taken up with the thoughts of your rare person, I made bold to sent it unto you.

The second suite you are likewise pleased to grant, in promising to power upon me, not with handfulls but with whole tubbes those things which you call rude and tough meate; but I'l assure you upon my faith, I will not only take of it and turne to the same dinner againe, but make it a continual feast to my minde, not doubting of a good digestion, and therefore the more the better. Let then your affection surmount all these doubts and fill a vessell up to the very brimme of your harmonious composition, in so much that no vacuitie be perceaved,

---

1. Van Huygens' ontvangstnotitie resteert slechts <47>, de rest in de linkerbovenhoek is weggesleten.

and then powr it freely upon me who schal seriously take every drop as a wholesom dyet and conserve the whole number so long as I live.

Concerning my present fortun and condition, I thanck God for all my little habitation in Hollstein I have sold, and live now at Kopenhagen, but meet I have one man at these courts by whom my little skill was understood, I then schould settle my heart at rest and be quiet. But seeing that these climats are either not capable or not so favorable to grant my desire, I must thinck that blind chance maks no difference of men's trifling welfare. I content myselfe and doe joy to have so noble a patron, whose fame deserves of all generous spirits to be proclaimed immortell and thoug I am the least in expressions, yet have I a full measure of will and affection to be,

Sir,

your most humble and unfamed servant
Gottshalk Beer.

Kopenhagen, the 6th of November *Anno* 1646.

Your letter I receaved the third of November, and doe wander that I had them no sooner. But if you woul[d] be pleased to honor me with your promises and to send it at Amsterdam in Stillsteeg, in Dortsen Garenwinckel in 't huijs van Abraham de Croix, I shall not faile them.

Vertaling

Aan de weledele heer Huygens, heer van Zuilichem, raad en secretaris van Zijne Hoogheid de Prins van Oranje,

te Den Haag.

Mijnheer,

Door de tussenkomst van ²mevrouw Swann heb ik uw zeer gewaardeerde ³brief ontvangen, zij het met drie maanden vertraging, waarin ik met genoegen lees dat u gezond bent, en dat u aan mijn verzoeken wilt voldoen, namelijk mij twee afbeeldingen te sturen, ⁴één van uw uiterlijk en ⁵één van uw innerlijk. De eerste zou mij in de toekomst een groot genoegen [kunnen] schenken, want die zal, vóór mij geplaatst, door de verbeelding van het origineel die zintuigen doen herleven die hier door gebrek aan stimulansen bijna zijn afgestorven. Uw woorden hebben direct al effect gehad. Ik had mijn luit bij de hand toen ik ze las, en ze dompelden mij onder in spel en brachten mij tot deze kleine Allemande, die muzikaal niet zeer diepzinnig is maar wel melodieus. En aangezien ik dit stukje maakte, terwijl mijn gedachten geheel bij uw persoon vertoefden, heb ik de moed gevat het aan u te sturen.

Aan het tweede verzoek gaat u dus ook voldoen door te beloven mij niet een handvol, maar een hele ⁶tobbe van deze zaken te sturen, die u rauw en taai vlees noemt. Maar u kunt mij op mijn woord geloven dat ik niet alleen ervan zal nuttigen en diezelfde maaltijd zal herhalen, maar dat ik er een onafgebroken feest voor mijn geest van zal maken, zonder enige twijfel over de goede vertering, zodat geldt: hoe meer, hoe liever. Laat dan uw toewijding al deze twijfel te boven komen en een vat tot de rand vullen met uw muzikale composities,

---

2. Utricia Ogle.

3. Huygens aan Beer, augustus 1646 (verloren).

4. Huygens zal wel hebben verwezen naar de gravure met zijn portret in 1639 vervaardigd door Lucas Vorsterman naar een tekening van Jan Lievens.

5. Huygens zal hier wel zijn *Pathodia* voor ogen hebben gehad.

6. De *Pathodia*?

zodat geen hoekje meer leeg is, en giet het dan over mij heen, mij, die elke druppel als een voedzaam dieet tot zich zal nemen en alles ervan zal bewaren zo lang hij leeft.

Wat betreft mijn huidige toestand: ik dank God dat ik mijn kleine woonstee in Holstein heb verkocht. Ik woon nu in Kopenhagen, maar mocht ik slechts één man aan het hof hier ontmoeten die iets van mijn nederige kunde begreep, dan zou ik zou hier rustig en tevreden blijven wonen. Maar nu ik zie dat het klimaat niet in staat is, noch gunstig is om mijn wensen te vervullen, moet ik wel denken dat blind toeval niets verandert aan des mensen onbelangrijk welzijn. Ik stel mijzelf tevreden met, en schep er genoeg in een ⁷beschermer te hebben wiens roem door alle gulle geesten onsterfelijk moet worden verklaard. En hoewel ik zeer gering ben in de woordkunst, heb ik toch een grote wil en toewijding om te zijn,

mijnheer,

uw nederige en onberoemde dienaar
Gottschalck Beer.

Kopenhagen, 6 november 1646.

Ik ontving uw brief op 3 november [1646] en vraag mij af waarom dat niet eerder was. Maar wilt u, als u uw beloften uitvoert, zo goed zijn de brief te zenden naar de Stilsteeg in Amsterdam, in de Dordtse Garenwinkel, ^Lten huize van^J Abraham de Croix? Ik zal die dan zeker ontvangen.

---

7. Huygens.

GOTTSCHALK BEER (KOPENHAGEN)
AAN WILLIAM SWANN [BREDA]
6 NOVEMBER 1646
4479A

Antwoord op een verloren gegane brief van Swann aan Beer van augustus 1646.

Samenvatting: Beer heeft de brieven van Swann en Huygens ontvangen. Hij hoopt dat Swann namens de koningin van Bohemen naar Kopenhagen zal worden gezonden, zodat zij elkaar weer kunnen ontmoeten. Hij roemt hun wederzijdse vriendschap. Hij meldt dat hij Huygens een allemande heeft gestuurd, en hoopt op muziek van Huygens. Hij voelt zich geïsoleerd in het Noorden, maar is toch redelijk tevreden.

Bijlage: Beer aan Huygens, 6 november 1646 (4479).

Over een antwoord van Swann aan Beer is niets bekend.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Add. Ms. 22878, nr. 6, fol. 14: brief (enkelvel, 21x32cm, a | b; autograaf).

Namen: Christiaan (prins van Denemarken); Christiaan IV (koning van Denemarken); Abraham de Croix; Elisabeth Stuart (koningin van Bohemen); Philips van de Palts; Utricia Ogle.

Plaatsen: Amsterdam; Dordtse Garenwinkel (Stilsteeg, Amsterdam); Duitsland; Holstein; Stilsteeg (Amsterdam).

Titels: *Pathodia*.

Glossarium: allemande (allemande); composition (compositie); lute (luit); psalme (psalm).

Transcriptie

To his worthie and most assured friende, Capitain Swann.

Deare friende and brother,

I have at last obtained your and Monsieur de Zulecom's letter, in which I perceave me still to be in your good faveur. I give you and Monsieur de Zulecom's many thancks that you will grant my request in promising me your pictures. I can assure you it woul animat my senses. Althoug a copie, yet a reflexion of the original woul make such a strong impression into my soule, that I shall think wee three are lockt up into a chamber.

Give therefore your promises satisfaction, and honor me with it, who schal seriously make it my greatest joy in this contry. I have writt to Your Lady that, if so be the Queen of Bohemia had occasion to send to our King or to the Prince, that shee would imploy you. If I could tell you how glad I should be to see you in my new dwelling house, without any further expressions the wellcomest friende upon earth. Prince Phillip hath been heer with the Prince, but I was absent and have not seen him. Perhaps shee meet have som business which could case you to com hither and to joy me and my wife.

There is nothing in this world more to be prised then true friendship, and I find you have not let slip your affection since I went from you, which is a rare and a costly thing in this our time. And beeing that such a distance hath wraught hither to no breach in our affections, I doe not feare anny future accidents, but am confident they will continue to our graves. I thanck God I live reasonable well; God let it continue. My contry house in Hollstein I have sold by reason of all manner of casualties. But if God sends peace in Germanie, I hope to have a place to live.

I have send Monsieur de Zulecom a little Allemande upon the lute, the very joy of your good newes shapd it. Shee is but little, but a sweet and of a gentle conduit. I pray keep Monsieur de Zulecom's affection constant to me in sending me not only his pictur, but also a whole tubbe of his sweet composition. I shall truly recreate myselfe dayly in his excellent psalmes, and mak it my study. I am yet well enough, but only I doe wait a man of true understanding in my sciences. In these quarters of the Northern pole no gentle spirit is created, nor can our horizon hardly containe a well-inclined soule. Yet I am armed with patience, submitting myselfe to

providence, and so slide my time. Deare brother, I wish you and Your Lady all hapiness and commend me to your constant friendship,

À Dieu, chère frère,

*Dein ergebener Diener weil ich lebe
Gottschalk Behr.*

Copenhagen, den 6. November, anno 1646.

I know not whether you have forgotten the assigned place at Amsterdam. It is *in Stillstege, in Dortsen Garenwinckell* in 't huijs van Abraham de Croix. I shal not faile your letters ¹[if y]ou pleases to send them thither.

Vertaling

Aan mijn waarde en toegewijde vriend, kapitein [William] Swann.

Beste vriend en zwager,

Ik heb uiteindelijk uw ²brief en ³die van de ⁴heer van Zuilichem ontvangen, waaruit blijkt dat ik nog steeds in uw gunst verkeer. Ik dank u en de heer van Zuilichem duizendmaal dat u mijn verzoek wilt honoreren en mij afbeeldingen van u wilt sturen. Ik kan u verzekeren dat dat mijn zinnen zal opwekken. Al gaat het maar om een kopie, de herinnering aan het origineel zal toch zo'n diepe indruk op mij maken dat ik zal denken dat we met z'n drieën in de kamer zijn.

Houd daarom uw beloften en vereer mij daarmee, voor wie dit het grootste plezier in dit land zal zijn. Ik heb aan uw ⁵echtgenote geschreven dat, als de ⁶koningin van Bohemen enige aanleiding had om iemand naar onze ⁷koning of onze ⁸prins te sturen, ze dan aan u zou moeten denken. Als ik u eens kon vertellen hoe blij ik zou zijn u, zonder meer de meest welkome vriend op aarde, in mijn nieuwe verblijfplaats te ontvangen. Prins Philips [van de Palts] is hier bij de prins geweest, maar ik was afwezig en heb hem niet gezien. Maar misschien heeft ⁹zij iets waarvoor u hierheen zou moeten komen, tot genoegen van mij en mijn vrouw.

Niets in de wereld is belangrijker dan ware vriendschap, en ik heb ervaren dat u uw vriendschap niet heeft laten wegebben, sinds ik u heb verlaten, hetgeen een zeldzaam en kostbaar goed is in deze tijd. En aangezien deze grote afstand geen afbreuk aan onze wederzijdse gevoelens heeft gedaan, ben ik ook niet bang dat dat in de toekomst nog zal gebeuren. Integendeel, ik vertrouw erop dat onze vriendschap duurt tot het graf. God zij dank leef ik nu onder redelijke omstandigheden; hopelijk laat God dat zo voortduren. Mijn buitenhuis in Holstein heb ik verkocht vanwege allerlei redenen. Maar als God nog eens vrede in Duitsland brengt, hoop ik er een plaats te hebben om te wonen.

Ik heb de heer van Zuilichem een kleine Allemande voor de luit gezonden, ontstaan uit de vreugde van het goede nieuws dat u bracht. Het is maar een bescheiden compositie, maar aangenaam van verloop. Ik bid dat de vriendschap van de heer van Zuilichem jegens mij blijvend is, zodat hij niet alleen zijn afbeelding stuurt,

-
1. Een stukje van het papier ontbreekt.
  2. Swann aan Beer, augustus 1646 (verloren).
  3. Huygens aan Beer, augustus 1646 (verloren).
  4. Huygens.
  5. Utricia Ogle.
  6. Elisabeth Stuart.
  7. Christiaan IV van Denemarken.
  8. Christiaan.
  9. Elisabeth Stuart, de koningin van Bohemen.

maar ook een hele tobbe met zijn fraaie composities. Ik zal voortdurend zijn psalmen [voor de *Pathodia*] uitvoeren en er mijn speciale studie van maken. Het gaat goed met mij, maar ik wacht nog op iemand die mijn kunsten werkelijk begrijpt. Hier in het hoge noorden worden geen rijke geesten opgewekt, noch kan onze horizon een welgenegen ziel omvatten. Toch ben ik geduldig, geef mij over aan de voorzienigheid en beid mijn tijd. Beste zwager, ik wens u en uw echtgenote alle geluk en beveel mij in uw voortdurende vriendschap aan.

⌞Vaarwel, dierbare vriend,

Uw toegewijde dienaar zolang ik leef
Gottschalk Beer.

Kopenhagen, 6 november 1646.⌞

Ik weet niet of u het goede adres in Amsterdam nog weet. Het is ⌞in de Stilsteeg, in de Dordtse Garenwinkel, in het huis van Abraham de Croix.⌞ Als u uw brieven daarheen stuurt, zal ik ze zeker ontvangen.

JOHAN BROSTERHUISEN (BREDA)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
8 NOVEMBER 1646
4481

Samenvatting: Brosterhuisen schrijft o.m. dat hij in het Orange-College te Breda bezig is een collegium musicum op te richten, en dat hij graag de *Pathodia* wil leren kennen.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 21x32cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 1, nr. 16, pp. 29-30: volledig.

— Worp 4, nr. 4481, p. 361: onvolledig (<L'ordre que ... et profana>), rest samengevat.

Namen: Antoni Aukema; Hendrik Bruno; Frederik Hendrik; Lodewijk Huygens; Utricia Ogle.

Titels: *Pathodia*; *Ilias*.

Glossarium: chambre de musique (collegium musicum); chanter (zingen).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuylichem, Conseiller et Secrétaire de Son Altesse,

à La Haye.

Port.

Je suis très-aise que Monsieur vostre fils est de nostre collègue, puisque j'auray occasion de luy pouvoir rendre aucun service. Bruno m'a dit qu'il est arrivé jusqu'aux Poëtes. Je viens d'entamer ¹9±<4< -, 4*, 2, V, et je n'en ay fait que trois ou quatre leçons, à faute d'auditeurs. Je recommenceray pour l'amour de luy, et continueray, bien qu'il n'y seroit que luy tout seul: il me sera B@88ä<□ •<JV>4@H□ •88ä<.

Nous allons dresser une chambre de musique dans le Collège d'Orange; mesme le jardin médicinal commence à estre mis dans ses carreaux et allées. J'ay dessein de border les allées partout avec de la houx en forme de haye, de laquelle sortiront des sapins et toute autre sorte d'arbres tousjours verdes, de sorte qu'il y aura: *Ver perpetuum, et alienis mensibus æstas*, mais que Son Altesse le trouve bon.

L'ordre que vous tenez à mouler et jeter de plastre ces belles mains (si c'est un secret communicable), j'auroy très-grande obligation de le pouvoir sçavoir; comme aussy de voir vostre excellente A! 1S) [! *SACRA ET PROFANA*.

Mon beau-frère Aukema m'a escrit que certe place de controlleur laquelle il a brigué dernièrement, est deréchef, ou sera bientost vacante. Vous feriez une très-grande œuvre de charité, si par vostre moyen il y peut arriver. Pardonnez-moy, Monsieur, cette importunité. Vostre bonté et courtoisie me donne la hardiesse de recourir tousjours vers son grand bienfaicteur, pour luy offrir mes veux, et dont je chanteray tousjours les louanges, estant à très-grande raison,

Monsieur,

vostre très-humble et très-obéissant serviteur
J. Brosterhuisen.

À Breda, le 8e de Novembre 1646.

---

1. Homerus, *Ilias*, α, 1: '9±<4< -, 4*, 2, V, A080^V*, Tz! P48-@H.'

Vertaling

Aan de heer [Constantijn Huygens, heer] van Zuilichem, raad en secretaris van Zijne Hoogheid,

te Den Haag.

Ik ben blij dat uw zoon ²[Lodewijk] ons college zal bezoeken, omdat ik dan in staat zal zijn om hem enige dienst te bewijzen. [De heer Hendrik] Bruno vertelde mij dat hij gekomen is tot de Dichters. Ik ben begonnen met het aansnijden van ³‘Wil de wrok bezingen, godin ...’ en ik heb daarover nog maar drie of vier lessen gegeven bij gebrek aan toehoorders. Met liefde begin ik voor hem opnieuw, en zal ik doorgaan, ook al zou hij de enige toehoorder zijn. Hij zal mij ⁴‘net zo veel waard’ zijn ⁵‘als een heleboel anderen [tesamen].’

Wij zijn een collegium musicum aan het inrichten in het Oranje-College. Ook de medicinale tuin wordt gereed gemaakt met vierkanten en paden. Ik heb het plan om de paden geheel af te zetten met hulst in hagen, waarboven sparren en andere altijd groene bomen zullen uitsteken, zodat er zal zijn: ‘Een eeuwige lente en een zomer in niet-zomerse maanden,’ als het de goedkeuring van Zijne ⁴Hoogheid heeft.

Hoe u vorm geeft aan deze schone ⁵handen (als het een meedeelbaar geheim is), zou ik graag te weten komen, evenals dat ik graag uw ⁴*Pathodia* ¹*sacra et profana* zou leren kennen.

Mijn zwager [de heer Antoni] Aukema heeft mij geschreven dat er een zekere plaats als controleur, waarnaar hij laatst gesolliciteerd heeft, vrij is ofwel binnenkort vacant zal zijn. U zou een grote dienst van naastenliefde verrichten wanneer hij door uw toedoen aan deze baan zou kunnen komen. Excuseert u mij, mijnheer, deze vrijpostigheid. Uw goedheid en hoffelijkheid geeft mij de vermetelheid om mijn toevlucht te nemen tot mijn altijd grote weldoener, om hem mijn beste wensen over te brengen en van wie ik altijd de lof van zal zingen, met reden zijnde,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
Johan Brosterhuisen.

Breda, 8 november 1646.

---

2. Volgens een notitie van Huygens in Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 42 II, fol. 11r vertrok Lodewijk op 24 november 1646 naar Breda.

3. Homerus, *Ilias* I, 1: ‘Wil de wrok bezingen, godin, van Achilles, zoon van Peleus.’

4. Frederik Hendrik.

5. Van Utricia Ogle?

MARIN MERSENNE [PARIJS]
AAN CHRISTIAAN HUYGENS (LEIDEN * DEN HAAG)
16 NOVEMBER 1646
4484A

Antwoord op Christiaan Huygens' brief van [28 oktober 1646] (OC 1, nr. 14, pp. 24-28; Waard 14, nr. 1543, pp. 567-573).

Samenvatting: Mersenne gaat nog niet op de inhoud van Christiaans brieven in. Hij legt het probleem voor waarom een snaar viermaal zo strak moet zijn gespannen om een oktaaf hoger te klinken.

Bijlage: 'Miracle de Saint-Jean' (=?).

Vermoedelijk met een verloren gegane brief van dezelfde datum van Mersenne aan Constantijn Huygens naar Den Haag gestuurd.

Door Christiaan Huygens eind november het begin van een antwoord geformuleerd (**4494A**), dat met twee vervolgstukken (OC 1, nrs. 21-22, pp. 35-44; Waard 14, nr. 1576, Aanslag, pp. 700-716) als bijlage met zijn brief aan Mersenne van 23 december 1646 (OC 2, nr. 23b, pp. 557-558; Waard 14, nr. 1576, pp. 696-699). Mersenne schreef opnieuw aan Christiaan Huygens op 8 december 1646 (OC 1, nr. 23, pp. 45-47; Waard 14, nr. 1571, pp. 669-674).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug.

Vroegere uitgave : OC 1, nr. 17, pp. 30-31: volledig.
— Waard 14, nr. 1554, pp. 612-614: volledig.

Namen: Galileo Galilei; Jacobus Golius; Frans van Schooten jr.

Glossarium: chanterelle (hoogste snaar [van luit]); chorde (snaar); luth (luit); son (toon).

Opmerkingen: Hoewel het adres Leiden geeft, blijkt uit Christiaan Huygens' antwoord van eind november 1646 (**4494A**) dat deze brief naar Den Haag is gestuurd.

Transcriptie

Transcriptie naar OC

A Monsieur

Monsieur Chrestien Huygens,

à Leyde,

Monsieur,

Le peu de temps qui m'est resté depuis vostre démonstration reçue ne m'a pas permis de vous escrire des centres de percussion. Ce sera, Dieu aydant, à l'autre voyage, ou du moins lorsque j'auray reçu l'autre démonstration, que vous m'asseurez qui prouve que la chaîne, ou la corde bandée et s'affaissant de son poids propre au milieu, ne fait pas la parabole, comme avoit cru Galilée, et de plus en quelle manière doit estre la pression pour luy faire faire ladite parabole, et, si vous ajoutez comme il la faut presser pour luy faire faire l'hyperbole et l'ellipse, vous vous surmonterez vous-mesme.

Je vous assure que j'ay si fort admiré la gentillesse de vostre démonstration des cheutes, que je croy que Galilée eust esté ravi de vous avoir pour garand de son opinion. Ce n'est pas qu'il ne m'y reste quelque scrupule, mais j'aymeray mieux attendre à vous le proposer lorsque vous serez icy (car Monsieur vostre père, l'honneur des muses, me le fait ainsi espérer).

J'ay oublié à sçavoir de luy si vous sçavez toucher le luth. Si cela est, je vous prie de voir si vous soudrez bien ce beau problème, à sçavoir pourquoy la chorde AB, telle que vous voudrez, par exemple la chanterelle, attachée fermement en A et faisant quelque son; doit-elle estre tendue en B 4 fois plus fort que devant pour monter à

l'octave, veu qu'il ne faut l'accourcir de moitié en C pour la faire monter à ladite octave. J'entrevoiy que vostre fondement méchaniques aprand que pour faire un mouvement 2 fois plus viste, il faut peut-estre une force quadruple. Vous ferez l'ouverture de la démonstration, laquelle me sera bien-précieuse de vostre main.

Mais affin que la présente ne s'en aille pas sans quelque petit présent, vous recevrez nostre miracle de Saint-Jean, et le ferez voir à vos professeurs de Leyde, qui loueront nos beaux caractères, et vous reconnoistrez la verve Françoisse d'un jeune homme, qui réussira bien en ces vers avec le temps.

Si vous voyez le professeur de mathématiques de Leyde, tant Monsieur Golius que l'autre que j'ay icy vu, je vous prie de leur présenter mes humbles recommandations. J'ay quasi envie de vous envoyer l'une des belles démonstrations que vous ayez jamais vues, à sçavoir d'un cylindre hyperbolique lequel estant infini, est égal à un corps et cylindre fini. Nous avons aussi des espaces ou surfaces qui ont mesme propriété, ou bien je vous restitueray le tout lorsque vous serez en cette ville. Je suis cependant,

Monsieur,

vostre très-affectionné serviteur
Mersenne M.

Ce 16 Novembre 1646

Vertaling

Aan de heer Christiaan Huygens,

te Leiden,

Mijnheer,

Het beetje tijd dat mij overbleef sinds de ontvangst van uw bewijs stond mij niet toe u te schrijven over de zwaartepunten. Dat zal, met Gods hulp, bij de volgende post zijn, of tenminste wanneer ik het andere bewijs heb ontvangen, welk volgens uw verzekering aantoont dat de ketting, of de omwonden snaar, welke in het midden het laagst hangt door zijn eigen gewicht, geen parabool maakt, zoals [Galileo] Galilei nog dacht, en daarbij dan nog hoe de gewichten moeten zijn om deze [snaar] genoemde parabool te laten maken, en, wanneer u daaraan ook nog toe zult voegen welke gewichten moeten worden toegepast om hem een hyperbool en een ellips te laten maken, dan zult u uzelf overtreffen.

Ik verzeker u dat ik zo'n grote bewondering voor de elegantie van uw bewijsvoering inzake de val heb, dat ik denk dat Galileo verrukt zou zijn geweest als hij u zou hebben als waarborg van zijn mening. Het is niet zo dat ik geen enkel voorbehoud meer heb, maar liever wacht ik er mee u dat uiteen te zetten wanneer u hier bent (want mijnheer uw vader [Constantijn Huygens], de eer der muzen, doet mij daarop hopen).

Ik ben vergeten hem te vragen of u luit speelt. Als dat zo is, dan zou ik willen vragen de volgende interessante kwestie op te lossen, namelijk waarom de snaar AB, welke u maar wilt, bijvoorbeeld de hoogste snaar, goed vastgemaakt aan A en een of andere toon gevend; moet deze in B vier keer zo sterk worden gespannen als tevoren om een oktaaf hoger te kunnen klinken, terwijl deze niet dan tot op de helft hoeft te worden verkort bij C om het genoemde oktaaf hoger te kunnen komen. Ik zag in de gauwigheid dat uw mechanische uitgangspunt leert dat om een beweging twee maal zo snel te maken, er misschien een viervoudige kracht nodig is. Maakt u eens een begin van het bewijs, dat mij, van uw hand afkomstig, zeer dierbaar zal zijn.

Maar teneinde deze brief niet te laten vertrekken zonder een presentje ontvangt u mij deze 'Le miracle de Saint-Jean' en laat u dat eens zien aan uw hoogleraren in Leiden, die onze schone letteren zullen prijzen, en u zult er de Franse zwier van een jongeman in herkennen, die het mettertijd ver zal brengen met deze verzen.

Wanneer u de hoogleraar wiskunde in Leiden ontmoet, zowel de heer [Jacobus] Golius als de andere [Frans van Schooten jr.] die ik hier heb ontmoet, dan vraag ik u hun mijn nederige groeten aan te bieden.

Ik zou u bijna een van de fraaiste bewijzen sturen die u ooit hebt gezien, namelijk dat een hyperbolische cylinder, welke oneindig is, gelijk staat aan een lichaam en een eindige cylinder. Wij kennen eveneens inhouden of oppervlakken die dezelfde eigenschap hebben, maar ik zal u dat allemaal overhandigen wanneer u eens in deze stad zult zijn. Ik blijf ondertussen,

mijnheer,

uw toegewijde dienaar
[Marin] Mersenne [minderbroeder].

16 november 1646.

FRANÇOIS PLASSE (REES)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
19 NOVEMBER 1646
4485A

Vervolg op Machauts brief van 7 november 1646 (Worp 4, nr. 4480, p. 361).

Samenvatting: Plasse heeft Frederik Willem, de keurvorst van Brandenburg te Duisburg bezocht, en spreekt over het bewonderenswaardige muzikaal ensemble van het hof van de keurvorst.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarchief, Inv. G1, nr. 9, del. 1, map Machaut, nr. 45: brief (dubbelvel / double sheet, 15x20cm, ab | -; autograaf).

Bijlage: Plasse aan Frederik Hendrik, 19 november 1646 (verloren?).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4483, pp. 361-362: samenvatting, met datum 9 november 1646.

Namen: Gaspard Antoine d'Aubermont; Frederik Willem van Brandenburg; Honoré de Courtin; Frederik Hendrik; Otto Christoph von Rochow; Saint-Romain.

Plaatsen: Arnhem; Duisburg.

Glossarium: musique (muziekensemble).

Transcriptie

Monsieur,

Escrivent à Son Altesse pour avoir sa permission à demander un passeport à Monsieur d'Aubermont, affin de pouvoir librement aller voir Monseigneur l'Electeur de Brandebourg à Clève lors-qu'il y sera, je vous écris aussy la présente pour vous supplier très-humblement de vouloir sçavoir la vollonté de Son Altesse la-dessus, et, la sachant, me faire la faveur de me la faire sçavoir au plustost qu'il vous sera possible.

J'ay desjà esté visitter ceste Altesse Electoralle à Dusbure, que j'ay trouvé accompagnée de une grande suite de toute sorte de gens (sans Contes toutefois) entre lesquels, autant que j'en peux juger au peu de temps que j'ay esté là; son Grand-Chambellan et son Grand-Escuyer sont de fort honnestes gentilshommes. S'y vous voyez ceste cour, vous y entendrez une admirable et ravissant musique. | b |

La personne de l'Electeur a peu changé de fisionomye depuis qu'elle est partye de ce païs, et quoyqu'il soit venu à son visage quantité d'enleveures qui n'y estaient pas, vous le reconnoistriez sy vous le voyez en vous ressouvenant de la dernière fois que vous l'avez veu à Arnhem, et paroist une grande bonté en sa fisionomye et en ses parolles, et je l'ay trouvé de belle taille après avoir ouy représenter à plusieurs qu'il estoit extrêmement grossy. Sa personne ne partira que Mardy prochain de Dusebure pour aller à Clève. Cependent que j'ay esté près d'elle, Monsieur de Saint-Romain et un nommé Monsieur Courtin luy sont venus faire compliment de la part des Plénipotentiers de France. Voilà le bout de ma gasette de ce costé-la, avec laquelle je finis ma lettre, mais non les très-pationnez désirs que j'ay de vous tesmogner par mes services, que je suis véritablement,

Monsieur,

vostre très-humble et obéissant serviteur
Machaut.

Reez, le 19 de Novembre 1646.

Vertaling

Mijnheer,

Terwijl ik aan Zijne ¹Hoogheid schrijf om toestemming te krijgen voor het aanvragen van een paspoort voor de heer [Gaspard Antoine d']Aubermont om vrijelijk de ²keurvorst van Brandenburg te Kleef te kunnen ontmoeten, wanneer hij daar zal zijn, schrijf ik u tegelijk deze brief om u nederig te verzoeken de mening daarover van Zijne Hoogheid te weten te komen, en, als u die weet, mij de gunst te verlenen die mij te laten weten zodra het u mogelijk is.

Ik heb de keurvorst al te Duisburg bezocht, die ik vergezeld vond van een groot gevolg van allerlei soorten mensen (zij het zonder de adel), waaronder, voor zover ik dat kon beoordelen in de korte tijd dat ik daar was, zich ook de ³opperkamerheer en de opperstalmeester bevonden, eerbare heren. Als u deze hofhouding bezoekt, zult u er een bewonderenswaardig en schitterend muziekensemble horen.

De keurvorst is uiterlijk weinig veranderd sinds hij uit dit land is vertrokken en u zult, hoewel er in zijn gezicht veel bulten zijn gekomen die er eerst niet waren, hem herkennen zoals u hem zich herinnert van de laatste keer dat u hem te Arnhem hebt gezien. Er gaat veel goeds uit van zijn uiterlijk en van zijn woorden, en ik vond zijn figuur goed, na van verschillende zijden te hebben gehoord dat hij veel dikker was geworden. Hij zal pas komende ⁴dinsdag van Duisburg naar Kleef vertrekken. Toen ik bij hem was, zijn de heer van Saint-Romain en een zekere heer [Honoré de] Courtin hem komen begroeten namens de gevolmachtigden van Frankrijk. Zie daar het einde van mijn bericht van alhier, waarmee ik mijn brief eindig, maar niet mijn vurige wensen die ik heb om u te tonen door mijn diensten dat ik waarlijk ben,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
[François Plasse, burggraaf van] Machaut.

Rees, 19 november 1646.

---

1. Frederik Hendrik.
2. Frederik Willem van Brandenburg.
3. Otto Christoph von Rochow.
4. 20 november 1646.

THOMAS GOBERT (PARIJS)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
25 NOVEMBER 1646
4487

Naar aanleiding van een verloren gegane brief van Huygens, wellicht van 28 oktober 1646.

Samenvatting: Gobert schrijft dat D'Avril, brenger van de brief, als zangleraar en anderszins niet zal teleurstellen. Ballard zal Huygens drukproeven van enkele liederen sturen. Hij wil de bassen het liefst uitgeschreven zien, en niet in tabulatuur. Gobert vraagt om revisie van de plaatsen waar de bas boven de melodie komt.

Door Gobert aan D'Avril meegegeven en door Huygens op 16 december 1646 uit handen van D'Avril ontvangen. Huygens' vermoedelijke antwoord van 23 december 1646 is verloren gegaan. Gobert reageerde daarop op 4 januari 1647 (4511).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 21x30cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Gobert] nr. 6, pp. CCXVII-CCXVIII: volledig.

— Worp 4, nr. 4487, pp. 362-363: volledig.

— Waard 14, nr. 1560, pp. 633-634: onvolledig (<Le père Mercenne ... Pour moy.>).

Namen: Robert Ballard; D'Avril; Marin Mersenne; Nicholas Tassin.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: air (lied); basse (baspartij); basse continue (basso continuo); chanter (zingen); tablature (tabulatuur); sujet (sopraanpartij); chiffre (becijfering).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Huygens, Conseiller d'Etat de Son Altesse Monsieur le Prince d'Orange.

---

¹Monsieur,

Le Père Mercène me communiqua la vostre, que je fis veoir aussy au présent porteur Monsieur Avril, en faveur duquel j'ay pris la liberté de vous escrire plusieurs fois. Il se résolut incontinent de partir. J'estime, Monsieur, qu'il sera agréable en vos quartiers, estant bien cappable d'enseigner la méthode de bien chanter. Pour ses meurs et le reste de sa conduite, je ne doute point que vous ne treuviés beaucoup de bien en luy, et que ses actions ne vous le fassent cognoistre. Il désire se mettre entièrement sous vostre protection et direction, et ne point agir que par vos mouvements.

Je croy que Monsieur Tassin vous aura mandé comme Monsieur Ballard se promet de vous envoyer bientost quelque espreuve de l'impression de vos airs. Il souhaitteroit que tous les basses fussent continues et qu'aucune ne fuste en tablature. Vous nous envoyrés, s'il vous plaist, les basses, si vous le désirés. Pour moy, je souhaitterois que vous prissiés la peine de reveoir celles qui vont au dessus du sujet, comme j'ay pris la liberté de vous mander autrefois. Ce que nous faisant l'honneur de nous mander, nous suiveront de point en point vostre dessein, espérant mettre quelque chiffre, pourtant en petit nombre, sur les basses, comme vous me l'avés autrefois mandé. Je ne manqueré point de tenir la main que l'impression soit exacte et correcte avec autant de diligence et affection que je suis,

Monsieur,

vostre très-humble serviteur

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R 16 Décembre 1646>.

Gobert.

De Paris, ce 25e Novembre 1646.

Vertaling

Aan de heer Huygens, staatsraad van Zijne Hoogheid de prins van Oranje.

Mijnheer,

Pater [Marin] Mersenne heeft mij uw ²brief doorgegeven, die ik ook heb laten zien aan brenger dezès, de heer D'Avril, ten gunste van wie ik zo vrij ben geweest u meerdere keren te schrijven. Hij heeft dadelijk besloten te vertrekken. Ik ben van mening, mijnheer, dat hij zeer zal voldoen tijdens zijn verblijf ten uwent, omdat hij zeer wel in staat is de zang goed te onderwijzen. Wat betreft zijn zeden en de rest van zijn gedrag twijfel ik er niet aan dat u veel goeds in hem zal vinden en dat zijn optreden u dat zal laten inzien. Hij wenst zich geheel te voegen onder uw bescherming en leiding en wil slechts handelen naar uw aanwijzingen.

Ik geloof dat de heer [Nicholas] Tassin u al heeft ³gemeld dat de heer [Robert] Ballard voornemens is om u binnenkort enkele drukproeven te sturen van uw ⁴liederen. Hij zou wensen dat alle bassen als basso continuo waren uitgeschreven, en dat er geen meer in tabulatuur zouden zijn. *Wilt u ons alstublieft de bassen sturen, wanneer dat u schikt?* Wat mij betreft zou ik wensen dat u de moeite nam *om de bassen te herzien die boven de melodie gaan*, zoals ik zo vrij ben geweest u eerder al te vragen. In wat u ons zult willen sturen, zullen wij van noot tot noot uw opzet volgen, hopende een enkele becijfering te kunnen plaatsen, evenwel in een klein aantal, boven de bassen, zoals u mij al eerder hebt gevraagd. Ik zal niet verzuimen om ervoor te zorgen dat de druk precies en correct zal zijn, met evenveel voortvarendheid en toewijding als waarmee ik ben,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
Thomas Gobert.

Parijs, 25 november 1646.

---

2. Huygens aan Gobert, 28 oktober 1646 (verloren)?

3. Tassin aan Huygens, 16 november 1646 (verloren)? Deze brief wordt ook vermeld in Huygens' brief aan Mersenne van 26 november 1646 (**4488**).

4. Voor de *Pathodia*.

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN MARIN MERSENNE [PARIJS]
26 NOVEMBER 1646
4488

Antwoord op een verloren gegane brief van Mersenne, vermoedelijk van 16 november 1646.

Samenvatting: Huygens schrijft dat Ballard zijn psalmen zal gaan drukken. Huygens verwacht verder de muzikanten van de keurvorst van Brandenburg, waaronder Stoeffken, een uitmuntend viola da gambaspeler.

Huygens schreef opnieuw op 23 december 1646 (4503).

Primaire bron: Parijs, Bibl. Nat., Ms. Fr. Nouv. Acq. 6206, fol. 15 (p. 19-20): brief (enkelvel, 19x31cm, ab | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 2, nr. 18a, pp. 550-553: volledig.

— Worp 4, nr. 4488, p. 363: samenvatting.

— Waard 14, nr. 1561, pp. 635-638: volledig.

Namen: Robert Ballard; Frederik Willem van Brandenburg; Christiaan Huygens; Louise Henriette van Nassau; Moritz Neubauer; Luigi Rossi; Otto Christoph von Rochow; Walter Rowe; Dietrich Stoeffken; Nicolas Tassin.

Plaatsen: Antwerpen; Kleef.

Titels: *Ars magna lucis et umbræ* (Kircher 1646); *Pathodia*.

Glossarium: chorde (snaar); dulciane (dulciaan); instrument à vent (blaasinstrument); musique (muziek-ensemble); viole (de gambe) (viola da gamba).

Transcriptie

Monsieur,

Mon escolier, se trouvant icy à l'arrivée de vos lettres, je l'ay veu recevoir la siene avec joye et avidité; mais, comme il a este obligé de s'en retourner soudainement vers l'Academie et en mon absence, nous n'avons point eu de loysir de conférer sur ce que vous luy écrivez. Vous avez bien raison de l'appeler clair-voyant, car en effect il penètre promptement tout ce qui semble à d'autres obscur ou difficile et se mocque volontiers de la grimace de ces gens qui font esclatter peu de matière par des grands appareils de tailles douces et autres embellissements.

À quoy vous sçavez comme entre autres les Jesuïtes sont subjects, et *quanto conatu magnas sæpe inanias prodant*, tesmoing le grand volume de Kircherus, ou ceste miserable gnomonique tant traictée et retraictée par ces gens-là occupe seule les 2/3 de son livre. Contre ce qu'il dit que rien ne brusle soubs l'eau, ce nous est chose familière aux feux d'artifice de veoir jetter certaines bales enflammées au fonds d'un estang et dans bien 7 ou 8 minutes après s'en revenir de là toujours ardentes. Ce Jesuïte mesme avoue dans la prochaine page à ceste sentence que la camphre faict celà.

En recompense du voyage en paradis que vous me communiquez, vous sçavez pour chose assez estrange, quoyque réelle, que des gens sérieux d'aage et de condition declarent avoir veu prisonnier à Anvers, durant nos premières guerres, un homme qui avoit la faculté de veoir au travers des habits, pourveu qu'il n'y eust point de rouge. Qu'ensuite la femme de son geollier l'estant venue veoir aveq d'autres femmes pour le consoler dans sa calamité, elles furent bien estonnées de le veoir rire; et le pressant de dire ce qui en estoit cause, il repondit froidement: 'parce qu'il y en a une d'entre vous qui n'a point de chemise', ce qui fut avoué. Raisonnez là-dessus et faictes que Kircherus ne l'oublie pas dans sa 2e édition, car celà se peut bien appeller par excellence *ars magna*.

Vous prenez la peine de demander l'aage de mon fils et luy faictes trop d'honneur. Il est entré dans la 17e année et à l'advenant de ce qu'il sçait me promect beaucoup. Ne craignez pas que je le presse d'esprit: jamais je ne l'ay faict à mes enfans, non plus | b | que mes parens à moy.

Le petit livre du sens commun m'est venu: je le liray avidement et en parleray cy-après.

Tassin me mande que le Sieur Ballart alloit entamer mon impression. Je seray bien ayse d'en veoir une espreuve.

Je suis tout prêt d'escire au Sieur Luiggi en sa langue, comme vous le désirez, mais je doibs estre esclarci de ses qualitez, et s'il y fault du *Molto Illustre* ou davantage. Je vous prie que ce soit au plustost.

Monsieur l'Electeur de Brandebourg est venu icy pour espouser nostre fille aisnée. Je commence à m'informer de sa musique, qui n'est pas encor arrivée, mais demeurée à Clève, aveq un train immense et splendide, que ce Prince mène selon sa condition. L'on me dit que le merveilleux Stepkins en est, qui faict plus de miracles sur la viole de gambe qu'homme qui fust jamais; qu'un autre en faict encor davantage sur la viole garnie au derrière de manche et ailleurs de chordes d'airain, un troisieme encor davantage sur ce qu'ils appellent la dulciane, instrument à vent. Vous aurez advis de ce que j'en apprendray *auribus testis*.

Je finis pour retourner à la besoigne du contract de ce beau mariage, où j'ay esté nommé Commissaire à trois, contre le Grand Chambellan de cest Electeur, Grand-mâitre de l'Ordre Teutonique, et autres conseillers de ceste Altesse Electorale. Après telles entrefaictes suivront nopces et musique, tout nostre saoul et plus. Je suis,

Monsieur,

vostre très-humble serviteur
C. Huygens.

À La Haye, le 26 Novembre 46.

Vertaling

Mijnheer,

Ik heb gezien dat mijn ¹leerling, die ²hier was toen uw ³brieven arriveerden, met vreugde en graagte zijn ⁴brief ontving, maar omdat hij plotseling van hier moest terugkeren naar de ⁵Universiteit en niet meer in mijn aanwezigheid was, hebben we geen tijd gehad om te bespreken wat u hem had geschreven. U heeft volkomen gelijk hem helderziend te noemen, want hij dringt inderdaad onmiddellijk door in alles wat anderen duister en moeilijk toeschijnt, en hij spot gaarne met de grimassen van die lieden die weinig inhoud opblazen door middel van grote hoeveelheden gravures en andere versierselen.

U weet dat onder meer de Jezuïeten hieraan onderhevig zijn en [u weet] ¹met wat voor grote inspanning ze dikwijls grote zinloosheden voortbrengen,² getuige het grote ⁶boekwerk van [Athanasius] Kircher, waar die armzalige zonnwijzerkwestie, door die lieden al zo vaak behandeld en opnieuw behandeld, alleen al 2/3 van zijn boek in beslag neemt. Hoewel hij zegt dat niets brandt onder water, is het ons een gewone zaak om bij vuurwerk zekere vlamme bollen te zien werpen op de bodem van een vijver, die daar na 7 tot 8 minuten worden uitgehaald terwijl ze nog steeds branden. Deze Jezuïet geeft zelf op de bladzijde die volgt op deze verklaring toe dat de kamfer dit veroorzaakt.

Als wederdienst voor de reis naar het paradijs waarover u mij vertelt, moet u deze zeer merkwaardige zaak, doch waar gebeurd, leren kennen; dat serieuze mensen, op leeftijd en van goeden huize, verklaren een gevangene te hebben gezien in Antwerpen, gedurende de eerste tijd van onze oorlogen, die de gave bezat door kleren heen te kijken, op voorwaarde dat ze niet rood waren. Dat vervolgens de vrouw van zijn cipier en andere

---

1. Christiaan Huygens.

2. Deze opmerking is in strijd met Christiaans weergave van het gebeurde. Christiaan schrijft dat hij de brief in Den Haag vond toen hij daar even kwam.

3. Mersenne aan Huygens, 16 november 1646 (verloren); Mersenne aan Christiaan Huygens, 16 november 1646 (OC 1, nr. 17, pp. 30-31; Waard 14, nr. 1554, pp. 612-614).

4. Mersenne aan Christiaan Huygens, 16 november 1646.

5. In Leiden.

6. Athanasius Kircher, *Ars magna lucis et umbræ* (Rome 1646).

vrouwen die hem waren komen opzoeken om hem te troosten in zijn ongeluk, hem tot hun grote verbazing zagen lachen. En toen zij bij hem aandrongen dat hij zou zeggen wat de reden daarvoor was, antwoordde hij ijskoud: ‘Omdat er een onder u is die geen hemd aanheeft,’ hetgeen moest worden toegegeven. Denkt u daar maar eens over na, en zorgt u ervoor dat Kircher dat niet in zijn tweede druk vergeet, want dat kan wel bij uitstek een ‘grote kunst’ worden genoemd.

U neemt de moeite te vragen naar de leeftijd van mijn zoon en u doet hem teveel eer aan. Hij is aan zijn zeventiende levensjaar bezig, en naar wat hij nu al weet, houdt hij een grote belofte in. Vrees niet dat ik zijn geest opjaag; dat heb ik nooit gedaan bij mijn kinderen, evenmin als mijn ouders bij mij.

Het kleine ⁷boekje over het gezond verstand is bij mij gearriveerd; ik zal het met graagte lezen en er later over spreken.

[De heer Nicholas] Tassin ⁸deelt mij mee dat de heer [Robert] Ballard zou beginnen mijn muziek te drukken. Ik zal het op prijs stellen een proef daarvan te zien.

Ik sta op het punt een ⁹brief te schrijven aan de heer Luigi [Rossi], in zijn [eigen] taal, zoals u dat wenst, maar ik moet op de hoogte worden gesteld van zijn kwalificaties, of het *Molto Illustre* moet zijn, of meer. Ik vraag u mij zo snel mogelijk daarover te berichten.

Mijnheer de ¹⁰keurvorst van Brandenburg is hier gekomen om met de oudste ¹¹dochter van onze ¹²vorst te trouwen. Ik ga mij op de hoogte stellen van zijn ensemble, dat nog niet [in Den Haag] is aangekomen, maar in Kleef is gebleven, te midden van een immens en prachtig gevolg, zoals het een vorst van deze stand waardig is. Men vertelt mij dat de wonderbaarlijke [Dietrich] Stoeffken erbij is, die meer wonderen met de viola da gamba verricht dan wie ook tevoren, dat er ook nog ¹³ iemand anders is die nog wonderbaarlijker speelt op een ¹⁴viola die voorzien is van bronzen snaren achter de toets en elders, en dat er nog een ¹⁵derde is die hen nog overtreft op de dulciaan, een blaasinstrument. U zult erover horen wat ik als ‘oorgetuige’ ervan te weten zal komen.

Ik besluit met nog even terug te keren naar de zaak van dit huwelijkscontract, waarvoor ik tot één van de drie commissarissen ben benoemd, tegenover de ¹⁶groot-kamerheer van de keurvorst, grootmeester van de Duitse Orde, en andere raadslieden van deze keurvorst. Na de onderhandelingen volgen de bruiloft en de muziek, zoveel als we willen horen, en nog meer dan dat. Ik ben,

mijnheer,

uw nederige dienaar
Constantijn Huygens.

Den Haag, 26 november 1646.

---

7. Pierre Mousnier, *Philosophiae compendium* (Lyon 1646).

8. Tassin aan Huygens, 16 november 1646 (verloren).

9. Voorzover bekend heeft Huygens echter nooit aan Rossi geschreven.

10. Frederik Willem van Brandenburg.

11. Louise Henriëtte van Oranje Nassau.

12. Frederik Hendrik.

13. Walter Rowe.

14. Het instrument wordt lyra bastarda genoemd. Theodoor Haack (Londen), aan Mersenne, 6 augustus 1647 (Waard 15, nr. 1654, pp. 353-356), noemt Rowes instrument ‘viole de pouce’, een naam volgens hem door Jacobus I bedacht. Mersenne noemt het instrument ‘viola pollicis’ en verwijst ernaar in *Cogitata physico-mathematica* (Parijs 1644), p. 365 en *Novarum observationum physico-mathematicarum ... Tomus III* (Parijs 1647), Cap. 20, p. 160.

15. Moritz Neubauer.

16. Otto Christoph von Rochow.

RENÉ DESCARTES (EGMOND)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
30 NOVEMBER 1646
4493A

Naar aanleiding van een gesprek tussen Huygens en Descartes.

Samenvatting: Descartes stuurt Huygens een afschrift van zijn brief van december 1640 aan Ban, waarin hij Boësset verdedigde. Hij stelt voor dat Huygens' zoon Christiaan zich ook eens over zijn brief en die van Anna Maria van Schurman over de Ban-Boësset-controverse buigt.

Bijlage: afschrift van Descartes aan Ban, december 1640 (**2600A**).

Door Huygens beantwoord op 7 januari 1647 (**4515A**).

Primaire bron: Parijs, Bibl. Nat., Ms. Fr. Nouv. Acq. 23084, fols. 209-210: brief (dubbelvel, 20x30cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 22, nr. 25, p. 53: onvolledig.

— Roth 1926, nr. 103, pp. 247-249: volledig.

— Waard 10, nr. ***, p. 332: onvolledig (<J'ay en assez ... jugement de l'oreille.>).

— Adam 4R, pp. 787-789 = Roth 1926, pp. 247-249.

— Adam & Milhaud 7, nr. 567, p. 231: volledig.

— Waard 14, nr. 1564, pp. 655-656: onvolledig (<Monsieur, Vous verrez ... n'y l'un n'y l'autre.>).

Namen: Joan Albert Ban; Christiaan Huygens; Anna Maria van Schurman; Adam Spijcker; David de Wilhem.

Plaats: Alkmaar.

Glossarium: chanter (zingen); *ut re mi fa sol la*.

Transcriptie

Aan Mijnheer

Mijnheer van Zuylichem, Ridder, Raed ende Secretaris van Sijn Hoocheyt,

in 's-Gravenhaghe.

Monsieur,

Vous verrez icy la letre musicale dont je vous avois parlé. J'ay eu assez de peine à la tirer d'un méchant brouillon qui m'estoit demeuré, mais vous en aurez encore plus à deviner ce qu'elle veut dire, si vous ne la conférez avec celle de Monsieur Bannius escrite à Mademoiselle Schuermans, dont je suppose que vous avez copie. Si vous estes assez patient pour cela, vous prendrez peut-estre plaisir à voir ce qu'un homme qui n'a jamais sceu apprendre à chanter *ut re mi fa sol la*, ny à juger si un autre le chantoit bien, a conjecturé touchant un sujet qui ne dépend que du jugement de l'oreille.

Et si Monsieur vostre second fils se veut exercer en cete matière, il en peut avoir occasion en nous reprenant Bannius et moy, et monstrant que nous n'y avons rien entendu, ny l'un ny l'autre. Car, nos raisons n'estant ny mathématiques ny physiques mais seulement morales, comme j'ay dit là, il est aysé d'en trouver d'autres qui leur soient contraires. S'il escrit quelque chose sur ce sujet, je seray bien ayse de le voir, mais si vous m'obligez de me faire part de vos ambrettes, je vous prie qu'elles vienent en compagnie d'une autre fleur que Monsieur de Wilhem m'a promise, affin que l'une empesche que l'autre ne s'oublie.

Je n'oubliera jamais la résolution que j'ay prise d'estre constamment et avec passion,

Monsieur,

vostre très-humble et très-obeissant serviteur
Descartes.

D'Egmond, le 30 Nov. 1646.

On adresse les lettres qu'on me fait l'honneur de m'écrire: *'t huys van Monsieur Adam, meester in 't Weeshuys tot Alckmaer.*

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, ridder, raad en secretaris van Zijne Hoogheid,

te Den Haag.

Mijnheer,

U ziet hier de muzikale ¹brief waarover ik u heb gesproken. Ik heb vrij veel moeite moeten doen om er met behulp van een slecht klad dat ik nog had, nog wat van te maken, maar u zult nog meer moeite hebben met doorgronden wat de betekenis ervan is, wanneer u de brief niet legt naast de ²brief die de heer [Joan Albert] Ban schreef aan mejuffrouw [Anna Maria van] Schurman, waarvan ik veronderstel dat u een kopie bezit. Wanneer u er genoeg geduld voor hebt, zal het u misschien plezier doen te zien wat iemand, die nog nooit het do-re-mi-fa-sol-la heeft kunnen leren zingen, noch kan beoordelen of een ander het goed zingt, naar voren heeft gebracht over een onderwerp dat alleen afhankelijk is van het auditieve oordeel.

En wanneer meneer uw tweede zoon [Christiaan] zich wil buigen over deze materie, kan hij de gelegenheid hebben om Ban en mij te kritiseren en om te laten zien dat wij, noch de een, noch de ander, iets ervan gesnapt hebben. Want, omdat onze argumenten noch wiskundig, noch natuurkundig van aard zijn, maar slechts van morele aard, zoals ik in de brief al naar voren bracht, is het gemakkelijk om andere argumenten te vinden die tegengesteld zijn. Wanneer hij [Christiaan] iets over dit onderwerp zou willen schrijven, zou ik daar graag kennis van nemen.

Maar wanneer u mij aan u verplicht door mij deelachtig te maken van uw abelmos, vraag ik u deze te willen laten vergezellen door een andere bloem, die de heer [David de] Wilhem mij heeft beloofd, opdat de één verhindert dat de ander wordt vergeten.

Ik zal nooit het besluit vergeten dat ik genomen heb om altijd en met toewijding te blijven,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
[René] Descartes.

Egmond, 30 november 1646.

Men adresse de brieven die men aan mij schrijft: ^LTen huize van de heer Adam [Spijcker], meester van het weeshuis te Alkmaar.^L

---

1. Descartes aan Ban, december 1640 (2600A).

2. Ban aan Anna Maria van Schurman, 20 augustus 1640 (2495A).

[CHRISTIAAN HUYGENS (DEN HAAG)]

AAN [MARIN MERSENNE (PARIJS)]

[EIND NOVEMBER 1646]

4494A

Begin van een antwoord op Mersenne's brief van 16 november 1646 (**4484A**).

Samenvatting: Christiaan Huygens schrijft Mersenne dat hij het antwoord op de muzikale vraag nog uitstelt. Vervolgens gaat hij in op de problemen van de afhangende ketting.

Het onderhavige begin werd uitgebreid met twee vervolgstukken (OC 1, nos. 21-22, pp. 35-44; Waard 14, nr. 1576, Aanhangel, pp. 700-716) en als bijlage meegestuurd met Christiaans brief aan Mersenne van 23 december 1646 (OC 2, nr. 23b, pp. 557-558; Waard 14, nr. 1576, pp. 696-699). Omdat noch in de vervolgstukken noch in de brief van 23 december over de muziek wordt gesproken, is hier alleen het onderhavige begin van Christiaans antwoord opgenomen.

Datering: De datering is afgeleid van Christiaans opmerking dat hij Mersennes brief van 16 november 'eergisteren' ontving. Het is echter niet helemaal duidelijk wanneer dat was. Constantijn Huygens schrijft in zijn brief aan Mersenne van 26 november 1646 (**4488**) dat Christiaan aanwezig was toen Mersennes brieven van 16 november arriveerden, terwijl Christiaan zelf schrijft dat Mersennes brief in Den Haag op hem lag te wachten. Aangezien van Christiaan minder gauw dan van Constantijn een verdraaiing van de waarheid is te verwachten, moeten we aannemen dat Christiaan Mersennes brief van 16 november 1646 pas na 26 november in handen heeft gekregen. Het begin van een antwoord kan dan op eind november of begin december worden gedateerd.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: afschrift.

Vroegere uitgaven: OC 1, nr. 20, pp. 34-35: volledig.

— Waard 14, nr. 1562, pp. 639-641: volledig, gedateerd 26 november 1646.

Titel: *Cogitata physico-mathematica* (Mersenne 1644).

Glossarium: musique (muziek).

Transcriptie

(naar OC)

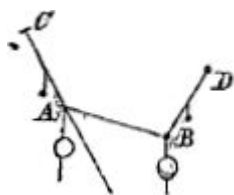
Monsieur,

Avant-hier estant arrivé à La Haye, j'ay eu le bonheur d'y rencontrer vostre lettre avecq les beaux caractères dont il vous a plu me faire part.

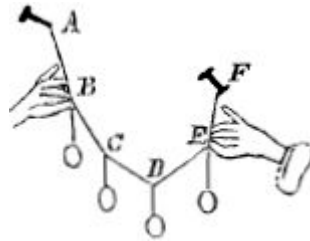
Touchant le problème de musique que vous me proposez, *amplius deliberandum censeo*. L'ayant trouvé dans vostre livre de physico-mathématiques, j'ay souvant fait des spéculations dessus, mais la solution en est bien difficile à ce que je voy, et il le faut bien de nécessité, car autrement elle n'eust pas esté ignorée de tant de braves esprits jusqu'à présent.

À cette heure voyez comment vous agréé celle-cy touchant l'affaire de la chaisne.

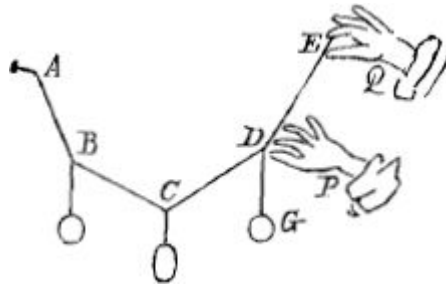
1. Je suppose donc premièrement que toutes les chordes dont quelque gravité dépend librement, tendentes au centre de la terre, sont paralleles l'une à l'autre.

2. Secondement, que deux ou plusieurs gravitez A et B, attachez à la chorde CABD, qui est tenue en C et D, ne peuvent demeurer en repos que d'une seule façon.

3. Troisièmement, que, si d'une corde ADF dépendent quelques gravitez, selon leur situation naturellement requise, et qu'on arrest quelques deux pointcs B, E dans leur situation, que cela ne changera point celle des pointcs C et D, qui sont entre deux.

4. Soyent suspendues de la corde ABCDE quelques gravitez, comme en B, C et D, et que celles en B et C pendent selon leur situation naturellement requise, quand la corde est tenue au point D, où est attachée la gravité G; je suppose qu'il est possible que la main Q tiene en quelque façon le bout E, que le point D demeure en sa mesme place, après que la main P l'aura quitté.

Vertaling

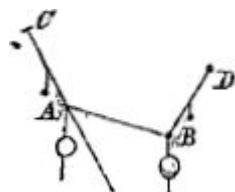
Mijnheer,

Toen ik eergisteren in Den Haag aankwam, smaakte ik het genoeg en uw ¹brief te vinden, met het fraaie drukwerk waarvan u mij deelgenoot heeft willen maken.

Wat de muzikale kwestie betreft welke u mij voorlegt ²ben ik van mening dat daarover moet nog uitgebreider worden nagedacht. Nadat ik deze in uw ²boek over de physico-mathematica had aangetroffen, heb ik er dikwijls speculaties over gemaakt, maar voorzover ik kan zien is de oplossing tamelijk ingewikkeld, en dat moet ook wel zo zijn, want anders was deze kwestie niet tot op heden voor zoveel knappe koppen te moeilijk geweest.

Wilt u op dit moment zien wat u vindt van het volgende inzake de kwestie van de ketting:

1. Ik veronderstel dan ten eerste dat alle snoeren waaraan een zeker gewicht vrijelijk hangt, terwijl het zich richt op het centrum van de aarde, parallel aan elkaar zijn.

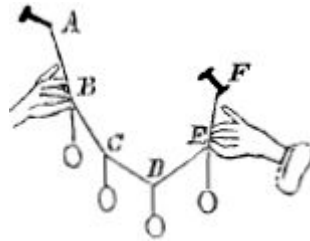

2. Ten tweede dat twee of meer gewichten A en B, die hangen aan het snoer CABD, dat wordt vastgehouden op de punten C en D, slechts op één manier een rustpositie kunnen innemen.

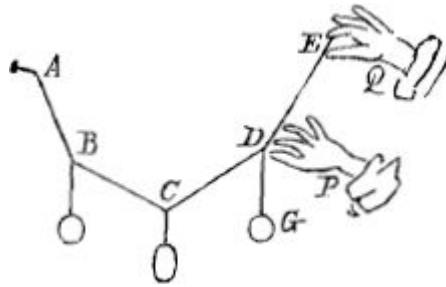
---

1. Mersenne aan Christiaan Huygens, 16 november 1646 (4484A).
2. Marin Mersenne, *Cogitata physico-mathematica* (Parijs 1644).

3. Ten derde dat, wanneer aan een snoer ADF enkele gewichten hangen, op hun geëigende plaatsen, en wanneer men twee punten B en E vastzet op hun plaats, dat dit de plaats van C en D, die tussen die twee punten [B en E] inzitten, niet zal veranderen.

4. Gesteld dat aan het snoer ABCDE enkele gewichten hangen, zoals bij B, C en D, en dat die van B en C hangen op hun geëigende positie wanneer het snoer wordt vastgehouden op punt D, waaraan gewicht G is opgehangen; ik veronderstel dan dat het mogelijk is dat de hand Q op de een of andere manier het uiteinde E vasthoudt, en dat punt D op dezelfde plaats blijft, nadat de hand P het heeft losgelaten.

LODEWIJK GERARD VAN RENESSE (BREDA)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
13 DECEMBER 1646
4497

Vervolg op Renesses brief van 31 november 1646 (Worp 4, nr. 4494, p. 365).

Samenvatting: Renesse schrijft over de gang van zaken op het Oranje-College te Breda; het muziekcollege van Brosterhuisen begint te lopen.

Bijlage: kerkeraad van Breda aan Amalia van Solms.

Renesse schreef opnieuw op 16 januari 1647 (Worp 4, nr. 4521, p. 374).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod Hug. 37: brief (enkelvel, 20x33cm, a | -; apograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4497 p. 366: samenvatting.

Namen: Henricus Bornius; Johan Brosterhuisen; Johann Henryk Dauber; Lodewijk Huygens; Johannes Polyander van Kerckhoven; Johan Frederik van Renesse; Amalia van Solms.

Plaats: Rotterdam.

Glossarium: musycke (muziek).

Transcriptie

Mijn Heere ende Neve,

Zedert mijne laetste is weynich veranderingh voorgevallen. Vandaegh zijn aengekomen twe collegisten van Rotterdam, jonghelingen mede van goede apparentie, sulx dat ick verlegen ben met plaetsen, alsoo geen meer opghemaect zijn, ende het werck door de cortheydt van dagen ende onvasticheydt van wercklieden dan komende, dan elders gaende, wat traeghlyck avanceert. Ick woone noch heel onghemaeckelijck. Evenwel laete ick alles voorgaen, om d'anderen te accomoderen, soo collegisten als d'Professoren Brosterhuysen ende Bornius.

Ick hebbe van verscheyde poincten ghewach ghemaect in mijne brieven aen den Heere van Heenvliedt, versoecke daer op ordre, ende met name wensche, dat de Professoren een niuw eygen ghestoelte, dat tot haeren dienst blijve, moghte worden gheassigneert, alsoo deurgaens hunne plaetsen worden inghenomen, soodat op den biddach hier en daer moesten sitten, vermits ondiscretie van eenige militaire minderofficieren. De collegisten spreecken alledage van exercitiemeesters. Het ghetal der studenten wast; zijn nu bij de sestich, ende alles tusschen alle collegisten ende studenten in goede vrede. Wat Uwe Ed. soon aengaet, mijn soon oeffent hem 's avonts *in Institutionibus privatim in musaero*, ende gaet met hem na de middach ten vijf ueren bij de heere Professor Dauberus. De *exercitia pietatis et mensalium colloquiorum* hebben haeren aenvanck gheluckelijck ghenomen. Het refectorium is duslange van *Domino* Bornio bewoont, wort dese weecke ledich, ende dient mijnes oordeels gheplanct. De musycke begint hier oock *inter proprios collegistas cum Brosterhuysio* levendich. *Summa* noch alles wel. De Heere Godt wil het meer en meer segenen. Ghelieft dese bijghevoeghde Haere Hooghheydt te doen behandighen, zijnde een danckbrief des Kerckenraedts voor Haere Hooghheydts gunste, dat bekomen is tractement voor de vierde predicant. Godt wil ons een fraye man beschicken, daertoe oock Haere Hooghheydt het eenich ghewicht zal zijn,

Mijne Heer,

Uwe Ed. gansch dienstwillige dienaar ende neve
L.G. Renesse.

13 Decembris 1646, Breda.

Vertaling

Mijnheer mijn neef,

Sinds mijn vorige brief is er niet veel gebeurd. Vandaag zijn twee studenten uit Rotterdam gearriveerd, keurige jongens, waardoor ik plaats tekort kom, aangezien er te weinig is en omdat het werk door de korte dagen en de wisseling van werklieden, die dan weer komen en dan weer gaan, niet erg opschiet. Ik woon nog steeds erg ongemakkelijk, maar zet alles opzij om anderen onder te brengen, zowel de studenten als de professoren [Johan] Brosterhuisen en [Henricus] Bornius.

Ik heb in mijn brieven aan de ¹heer van Heenvliet verschillende zaken aan de orde gesteld, met verzoek om antwoord daarop. Met name zou ik wensen dat de professoren een nieuwe bank [in de kerk], voor eigen gebruik, toegewezen krijgen, aangezien doorgaans hun plaatsen door anderen ingenomen worden, zodat ze op de biddag verspreid moesten zitten, ten gevolge van de onbescheidenheid van enkele onderofficieren. De collegianten praten alle dagen over drilmeesters. Het aantal studenten stijgt en is nu ongeveer zestig, terwijl er een goede verstandhouding is tussen studenten en collegisten. Wat betreft uw ²zoon: mijn ³zoon oefent met hem iedere avond ⁴de *Institutiones* individueel, in de bibliotheek,¹ en gaat 's middags om vijf uur met hem naar professor [Johann Henryk] Dauber. ⁵De oefeningen van vroomheid en van de tafelgesprekken¹ hebben met goed resultaat hun aanvang genomen. Het refectorium werd tot nu toe bewoond door de heer [Henricus] Bornius, en komt deze week leeg te staan en moet mijns inziens betimmerd worden. Het collegium musicum ⁶van Brosterhuisen en de eigen collegianten¹ begint ook te lopen. ⁷Kortom,¹ alles gaat redelijk wel. De Here wil het steeds meer zegenen. U gelieve bijgevoegde ⁸brief, een dankwoord van de kerkeraad aan Hare ⁹Hoogheid dat zij zorg wilde dragen voor de betaling van een vierde predikant, aan Hare Hoogheid te overhandigen. Moge God ons een goede man zenden, waarbij Hare Hoogheid een belangrijke rol kan spelen,

mijnheer,

uw dienstwillige dienaar en neef
Lodewijk Gerard van Renesse.

13 december 1646, Breda.

---

1. Johannes Polyander van Kerckhoven, heer van Heenvliet.
2. Lodewijk Huygens.
3. Frederik Johan van Renesse.
4. Kerkeraad van Breda aan Amalia van Solms, december 1646 (verloren?).
5. Amalia van Solms.

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN [MARIN MERSENNE (PARIJS)]
23 DECEMBER 1646
4503

Antwoord op een verloren gegane brief van Mersenne van bijvoorbeeld 23 november 1646? Tevens vervolg op Huygens' brief van 26 november 1646 (**4488**).

Samenvatting: Huygens schrijft onder meer dat de door Gobert uitgekozen zangmeester [D'Avril] goed bevalt. Hij zal een motet terugsturen. Tenslotte vraagt hij om een eerste vel met drukproeven van de *Pathodia*.

Met deze brief werd een brief van Christiaan Huygens aan Mersenne van dezelfde datum meegestuurd (OC 2, nr. 23b, pp. 557-558; Waard 14, nr. 1576, pp. 696-699), vergezeld met een drievoudige bijlage (OC 1, nrs. 21-22, pp. 35-44; Waard 14, nr. 1576, Appendice, pp. 700-716). Vermoedelijk schreef Huygens zelf ook nog aan Gobert. Door Mersenne beantwoord op 3 januari 1647 (**4510**).

Primaire bron: Parijs, Bibl. Nat., Ms. Fr. Nouv. Acq. 6206, fols. 16-17 (pp. 21-24): brief (dubbelvel, 19x30cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 2, nr. 23a, pp. 554-556: volledig.

— Worp 4, nr. 4503, p. 367: samenvatting.

— Waard 14, nr. 1577, pp. 717-720: volledig.

Namen: Apollonius; Robert Ballard; Marcus Zuerius Boxhorn; D'Avril; Frederik Hendrik; Thomas Gobert; Jacobus Golius; Christiaan Huygens; Constantia Huygens; John Pell; Luigi Rossi; David de Wilhem.

Plaatsen: Leiden; Rome.

Titels: *Originum Gallicarum liber* (Boxhorn 1654); *Pathodia*.

Glossarium: entonner (zingen); harmonie (harmonie); motet (motet); musicien (musicus); musique (muziek); pseume (psalm).

Transcriptie

Monsieur,

Dorénavant je ne vous serviray plus que d'adresse au commerce literaire d'entre vous et mon petit mathématicien, qui présentement vous envoie une assez longue lettre, mais d'une matière qu'il eust peu estendre jusques à un traicté bien formel, s'il ne se fust contenté de vous dire demie-parole comme à bon entendeur. Voyez si dans l'aage où il est, ce n'est pas raisonné aveq préstance et d'un train de maistre.

Le musicien que m'a choisy Monsieur Gobert est arrivé, et correspond à peu près à mon attente. S'il continue d'estre sage et modéré, il subsistera icy aveq satisfaction et sera bien voulu parmi les gens de condition. Je voudroy que vous l'entendissiez entonner mes Pseumes aveq moy. Il me semble que nous y réuscissons. Et il est complaisant jusques à en dire d'avantage.

Je voudroy veoir un premier feuillet de l'impression du Sieur Ballart. Ce sera à son loysir et le vostre.

Voyci encor un portraict de ma lanterne, tant en front qu'en profil, chose très-niaise et simple, sans verre aucun, la flamme subsistant toutefois contre les tempestes | b | et tout, parce qu'il n'y a ouverture que sur le devant. Il ne se peut qu'on n'en ayt à Paris, où confluent toutes choses. La chose est trop petite pour vous en dire d'avantage, mais le service en est en estime icy.

Il y a 17 ans que l'Apollonius est entre les mains du Professeur Golius qui ne cesse de le promettre à l'espérance du public et jamais n'en donne aucune apparence. Un très-sçavant personnage, Conseiller de Son Altesse, mary d'une de mes sœurs, le luy porta d'Orient pour le bien commun. Je ne sçay s'il n'y rencontre trop de difficulté. Notre Pellius voudroit fort l'avoir, et assurément en viendroit promptement à bout; mais le moyen de l'arracher au premier sans le piquer ou affronter?

Nous avons à Leiden un habil’homme, qui prépare un livre à prouver que les langues Grècque et Latine et autres, aussi bien nostre Germanique, sont évidemment et très-évidemment dérivées de l’ancienne Schythique. Voyci bien des nouvelles. Où sont vos polis conservateurs de la langue François, où ceux de l’Italienne ou Espagnole? Il ne nous vault pas la peine de les considérer, si ce n’est pour branches pourries du Grec et Latin qui encor vont de voir leur origine où vous voyez. Tant y a, nous verrons des plaisans discours et bien doctes, soustenus par des exemples, au dire de l’auteur, indisputables.

Je vous renvoyeray le motet du collègue de Monsieur Gobert. Nous l’avons essayé et trouvé faire beau bruict, à quoy je croy bien que ces messieurs buttent uniquement, aille de la parole comme il plaist à Dieu, et ainsi tout trépigne ou galoppe, qui est une étrange sorte de devotion et peut-estre touchera plus les cœurs de *senatus populusque Romanus* que les nostres. Mais pour tout cela, l’auteur tesmoigne entendre bien son mestier, et que, s’il vouloit s’y appliquer d’une autre sorte (qui peut-estre n’est pas aujourd’hui de la mode) il le feroit en perfection, car véritablement l’harmonie en est belle. Nous essayerons aussi celle de Monsieur Gobert.

Je seroy très-content | c | de vous envoyer un mottet de ma façon à 5 ou 6 pour le faire essayer à Rome, où peut-estre mon stile symbolizeroit autant avec l’humeur de la nation que celui de meilleur Catholique Romain. Mais le moyen de plus songer à ces passetemps, tout mon loysir se trouvant si entrecouppé, *ut hanc etiam vix, Tityre, ducam?*

Je ne sache point l’homme Grec aujourd’hui en ces quartiers icy, qui nous puisse esclaircir de la musique, dont vous parlez, et demeure,

Monsieur,

vostre très-humble serviteur
C. Huygens.

À La Haye, 9 Calendas Januariarum anni MDCLVII, quem Deus prosperrimum det ac felicissimum.

Vertaling

Mijnheer,

In het vervolg zal ik u slechts dienen als adres in het briefverkeer tussen u en mijn kleine ²wiskundige, die nu een vrij lange ³brief aan u stuurt, over een onderwerp waarmee hij wel gemakkelijk een heel boek had kunnen vullen, als hij zich er niet tevreden mee had gesteld slechts een half woord voor de goede verstaander te gebruiken. Bezieet u eens of het niet, voor iemand van zijn leeftijd, met kennis is beredeneerd en met de verve van een meester.

De ⁴musicus die de heer [Thomas] Gobert voor mij heeft gekozen is hier aangekomen, en voldoet zo ongeveer aan mijn verwachtingen. Wanneer hij het volhoudt zo verstandig en ingetogen te zijn, kan hij hier met tevredenheid in zijn onderhoud voorzien en zal hij zeer gewild worden bij de mensen van stand. Ik zou willen dat u zou horen hoe hij met mij mijn psalmen inzette. Het schijnt mij toe dat wij erin slagen. En hij is vriendelijk, om het niet nog sterker uit te drukken.

Ik zal graag een eerste bladzijde van de druk willen zien van de heer [Robert] Ballard. Dat kan bij een gelegenheid die voor hem en u gunstig is.

---

1. Vergilius, *Eclogæ*, 1, 12-13: ‘... Et ipse capellas | Protinus æger ago; *hanc etiam vix, Tityre, duco.*’

2. Christiaan Huygens.

3. Christiaan Huygens aan Mersenne, 23 december 1646 (OC 2, nr. 23b, pp. 557-558; Waard 14, nr. 1576, pp. 696-699), vergezeld van een drievoudige bijlage (OC 1, nrs. 21-22, pp. 35-44; Waard 14, nr. 1576, Aanhangsel, pp. 700-716).

4. D’Avril.

Hierbij gaat een afbeelding van mijn lantaarn, zowel een front- als een zijaanzicht, een simpel en eenvoudig ding, zonder glas, terwijl de vlam toch steeds alle stormen weerstaat, en wel omdat er slechts aan de voorkant een opening zit. Het is onmogelijk dat men dit in Parijs, waar alles te vinden is, niet zou hebben. Het is te onbelangrijk om

u er verder over te onderhouden, maar de diensten ervan worden hier hoog geschat.

Het is alweer zeventien jaar geleden dat [het handschrift van] Apollonius in handen kwam van professor [Jacobus] Golius, die niet ophoudt te beloven het uit te geven, tot hoop van het publiek, maar er nog geen enkel blijk van heeft gegeven. Een zeer geleerd ⁵persoon, raad van Zijne ⁶Hoogheid, echtgenoot van ⁷één van mijn zusters, bracht het [handschrift] ten algemenen nutte voor hem mee uit het Oosten. Ik weet niet of hij er teveel moeilijkheden in tegenkomt. [John] Pell hier zou het zeer gaarne willen hebben en zou er zeker direkt doorheen kunnen komen, maar hoe kan men het de ⁸eerstgenoemde uit de handen rukken zonder hem boos te maken of te beledigen?

Wij hebben in Leiden een zeer kundige ⁹man die bezig is met een ¹⁰boek waarin hij wil bewijzen dat het Grieks en het Latijn en andere talen, evenals onze Germaanse, duidelijk, zelfs overduidelijk, zijn afgeleid van het oud Skytisch. Ziehier beslist wat nieuws. Waar zijn uw gelikte verdedigers van de Franse taal, waar die van het Italiaans of het Spaans? Het is ons niet de moeite waard deze talen te bestuderen behalve als verkommerde twijgjes van het Grieks of Latijn, welke talen bovendien moeten erkennen dat hun oorsprong ¹¹elders ligt, zoals u ziet. Hoe het ook zij, wij zullen aangename en zeer geleerde verhandelingen zien, ondersteund door, volgens de auteur, onbetwistbare voorbeelden.

Ik zal u het ¹²motet terugsturen van de collega van de heer [Thomas] Gobert. Wij hebben het geprobeerd en vonden het behoorlijk wat lawaai maken, wat wel het enige doel lijkt te zijn van deze heren - moge het woord gaan zoals het Gode behaagt - en zo trappelt en galoppeert alles, wat een vreemde vorm van devotie is, en die misschien meer de harten van de Romeinen zal raken dan de onze. Maar bij alles blijkt dat de auteur zijn vak goed verstaat, en dat, wanneer hij zich daarop op een andere manier zou gaan toeleggen (op een manier die misschien heden ten dage niet in de mode is), hij dat tot perfectie zou kunnen brengen, want de harmonie erin is werkelijk zeer schoon. Wij zullen ook de harmonie van de heer Gobert proberen.

Ik zal u graag een vijf- of zesstemmig motet sturen van mijn hand om te laten proberen in Rome, waar misschien mijn stijl even goed zou aansluiten bij het karakter van het land als die van de beste rooms-katholiek. Maar hoe is het mogelijk nog langer over dit tijdverdrijf na te denken, terwijl al mijn vrije tijd zo wordt onderbroken ¹³ Ldat ik deze ene [brief], Tityrus, nauwelijks vooruit krijg? L

Ik weet niets over de Griekse man, waarover u spreekt, die op dit moment hier in deze buurt zou moeten zijn en die ons de muziek zou kunnen toelichten, en verblijf,

mijnheer,

uw nederige dienaar
Constantijn Huygens.

Den Haag, L23 december 1646, negen dagen voor het nieuwe jaar dat God voor u voorspoedig en gelukkig moge laten verlopen. L

---

5. David de Wilhem.

6. Frederik Hendrik.

7. Constantia Huygens.

8. Golius.

9. Marcus Zuerius Boxhorn.

10. Marcus Zuerius Boxhorn, *Originum Gallicarum liber* (Amsterdam 1654).

11. Namelijk in het Skytisch.

12. Het lijkt hier te gaan om het *Magnificat* dat Gobert in zijn brief van 18 oktober 1646 (4473) noemt, maar in de onderhavige brief wordt ook een herkomst uit Rome gesuggereerd.

13. Vergilius, *Eclogæ*, 1, 12-13: '... Zie, mijn geiten drijf ik moeizaam voort; *deze ene, Tityrus, krijg ik nauwelijks vooruit.*'

JOHN OGLE (BREDA)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
29 DECEMBER [1646]
4508A

Samenvatting: John Ogle schrijft onder meer dat hij hoopt dat Stoeffken nog bij Huygens zal zijn en dat het niet moeilijk zal zijn zowel Stoeffken als Utricia over te halen om in samenspel mee te doen. Verder schrijft hij Utricia aangeraden te hebben om een instrument te gaan bespelen van kleiner formaat dan een theorbe.

Huygens' antwoord is verloren gegaan. Ogle reageerde daarop op 21 januari 1647 (**4526**).

Datering: Ogle schrijft geen jaartal. Aangezien Utricia zich echter eind 1647 in Utrecht bevond en onderhavige brief haar nabijheid suggereert, lijkt 1646 een beter jaartal dan Worps 1647. Ook de opmerking over de 'young housekeepers' krijgt dan wat meer reliëf: Utricia en William Swann waren sinds 15 december 1645 gehuwd en waren wellicht in december 1646 zojuist ouders geworden. De brief past goed in de reeks die Ogle op 21 januari 1647 (**4526**) en 7 maart 1647 (**4561**) voortzette. Ook de opmerking van Stoeffken past beter eind 1646 dan eind 1647.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 16x22cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4725, p. 444: onvolledig (<The young housekeepers ... with your desires.>), rest samengevat.

Namen: Utricia Ogle; Dietrich Stoeffken; William Swann.

Plaats: Hamburg.

Glossarium: harpsycall (klavecimbel); theorbo (theorbe).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Hugens, Seigneur de Zuylecom, Conseillier et Secrétaire de Son Altesse le Prince d'Orange,

à La Hay.

Sir,

This enclosed being sent to me from Hamburg priviledges me to give you this diversion. The young housekeepers do so please themselves in the exercise of their oeconomy; yet it were a matter of no less difficulty then unkindnes to perswade them to the least change, did not civility to some, and obligation to others require it.

I hope, Sir, for your own contentment you have, or will keepe Monsieur Stepkins with you. I know he is not hard to be intreated, and there will need no greate constraint to hasten my sister to partake of that shee so much delights in and the more because shee perceives shee may contribute somewhat to your pleasure, which shee may therefore be sayd to understand perfectly, because shee hath it at her fingers' ends. Shee keeps her hand in ur[ge] to an excellent harpsycall, and I am advising her [to] content her arme with a less dimension than that of a theorbo, as fitting her the better to a resolution of complying with your desires.

Let me intreate you, Sir, to afforde me the justice of my request to be accounted,

Sir,

your most humble servant
John Ogle.

Breda, December 29.

My brother and sister Swann desire you to accept of their services.

Vertaling

Aan de heer Huygens, heer van Zuilichem, raad en secretaris van Zijne Hoogheid de Prins van Oranje,

te Den Haag.

Mijnheer,

Het ingeslotene, mij vanuit Hamburg toegestuurd, geeft mij de kans u deze afleiding te bezorgen. De ¹jongehuwden beleven zoveel genoeg aan hun huishouden; maar toch zou het een zaak zijn niet zozeer van moeilijkheid als van onvriendelijkheid om hen over te halen tot enige verandering, indien niet de beleefdheid jegens sommigen en de verplichting jegens anderen het noodzakelijk maakten.

Ik hoop, mijnheer, voor uw eigen genoeg, dat u de heer [Dietrich] Stoeffken bij u heeft of bij u zult houden. Ik weet dat het niet moeilijk is hem over te halen en er zal niet meer moeite nodig zijn om mijn zuster deel te laten nemen aan datgene waar zij zoveel genoeg aan beleeft, en des te meer wanneer zij bemerkt dat zij wat kan bijdragen aan uw genoeg, waarvan gezegd kan worden dat ze dat volkomen begrijpt, omdat ze het in haar vingertoppen heeft. Zij heeft haar hand al gereed voor een voortreffelijk klavecimbel, en ik heb haar aangeraden zich tevreden te stellen met een instrument dat kleiner is dan een theorbe, hetgeen beter past bij een oplossing die zich voegt naar uw wensen.

Laat me u overhalen, mijnheer, om de gerechtigheid te erkennen van mijn verzoek om beschouwd te worden als,

mijnheer,

uw nederige dienaar
John Ogle.

Breda, 29 december [1646].

Mijn ²zwager en mijn ³zuster Swann verlangen u hun groeten over te brengen.

---

¹. Utricia Ogle en William Swann. Wellicht waren zij onlangs moeder en vader van een kind geworden?

². William Swann.

³. Utricia Ogle.